

Het Groene Blad

IVN Eerbeek en omstreken Jaargang 33 nr.1 2021

De raaf

Project Doonweg

De haas het haasje

Colofon

IVN Eerbeek en omstreken

IVN, Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid afdeling Eerbeek en omstreken, is een vereniging van vrijwilligers die mensen betreft bij hun (groene) leefomgeving, natuur, milieu en landschap in de gemeente Brummen.

IVN-Eerbeek organiseert activiteiten zoals wandelingen, cursussen en werkzaamheden in het groen voor iedereen.

Lid of vriend worden? Meld je via e-mail aan bij secretaris@ivn-erbeek.nl of via de website.

Contributie (per jaar): Leden: € 24,- Donateurs: € 12,- Huisgenootleden € 12,-

Vriend van IVN Eerbeek € 48,-

Te betalen op IBAN. NL17 RABO 0309 230 705 t.n.v. IVN vereniging afd. Eerbeek e.o.

Opzegging, wijzigingen in adresgegevens, e-mailadres graag melden bij de secretaris secretaris@ivn-erbeek.nl.

Bestuur

Voorzitter	Jos Rouland	voorzitter@ivn-erbeek.nl
Secretaris	Herman Heskamp	secretaris@ivn-erbeek.nl
Penningmeester	Gerrie den Besten	penningmeester@ivn-erbeek.nl
Lid	Lambert Kouwenberg	Lkouwenberg142@gmail.com
Lid	Ingrid van Eijk	iggyb@chello.nl

Werkgroepen

Excursies	Chris Holtslag	excursies@ivn-erbeek.nl
Natuurtuin	Gerard Nijhof	natuurtuin@ivn-erbeek.nl
Publiciteit	Sandra Christiaans	publiciteit@ivn-erbeek.nl
Scholing	Herma Scherpenzeel	scholing@ivn-erbeek.nl
Venel	Jos Rouland	venel@ivn-erbeek.nl

Het Groene blad

Het Groene Blad is het contact - en informatieblad van IVN-Eerbeek en verschijnt vier maal per jaar. Het blad is van en voor leden en donateurs. Bijdragen zijn van harte welkom.

Overname van artikelen is toegestaan na schriftelijke toestemming van de auteur en de redactie.

Kopij voor Het Groene Blad kan worden verstuurd naar: redactie@ivn-erbeek.nl

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken www.ivn-erbeek.nl onder publicaties.

Redactie: Lambert Kouwenberg, Jan Coenraads en Jan Groenhof.

Opmaak en vormgeving: Herman Heskamp en Ronald Geerlof.

De uiterste inzenddatum kopij voor het volgende nummer is 1 april 2021.

ISSN 2543-117X

Het Groene Blad

IVN afdeling Eerbeek - Februari 2021

Redactioneel

Tallose malen hebben we het allemaal al kunnen horen: “Wat was 2020 toch een raar jaar”. Inmiddels ligt dit rare jaar al weer een aantal weken achter ons en zijn we begonnen aan een gloednieuw jaar 2021. Niemand weet wat dit jaar ons zal brengen maar we kunnen het hoopvol tegemoet zien. De vaccinaties tegen het coronavirus zijn begonnen en iedereen, die dat wil, komt aan de beurt. De verwachting is nu dat we tegen de herfst de pandemie bedwongen kunnen hebben. De wereld zal een zucht van verlichting slaken.

Bent u ook zo benieuwd hoe ‘the-day-after’ eruit zal gaan zien? Zal er werkelijk sprake zijn van een ‘nieuw normaal’ of zullen we weer terugvallen naar het normaal van voor de coronacrisis? Zullen we weer massaal gaan vliegen naar verre (en minder verre) vakantiebestemmingen of blijven we meer in Nederland en zoeken we ons vertier dicht bij huis. Gaan we weer in groten getale de weg op naar het werk en andere bestemmingen en sluiten we weer aan in lange files. Of maken we meer bewust gebruik van de auto en beperken we, net als met minder vliegen, aldus de zo noodzakelijke uitstoot van CO₂?

De corona pandemie heeft veel leed en ongemak veroorzaakt maar er waren ook voordelen. Het zou mooi zijn als we die voordelen zouden weten te behouden.

Voorlopig moeten we op het gebied van groepscontacten nog heel voorzichtig zijn en het zal ook nog wel even duren voordat ons IVN weer activiteiten kan organiseren zoals vergaderingen en excursies. Nu zijn we nog even genooddaakt in ons eentje de natuur in te gaan. Wat dan weer een extra (recreatie)druk geeft op de natuurgebieden als we dat massaal doen. De natuur heeft immers, naast bewondering, ook rust nodig.

Zo kunnen we in dit nummer van Het Groene Blad lezen dat veel dieren, zoals bijvoorbeeld de raven, behoefte hebben aan gebieden waar een zekere rust heerst. De egel geniet van zijn rust in een egelhuisje in de tuin en de esdoorn is momenteel ook in zijn rustperiode evenals de larven en poppen van de neushoornkever.

Niet alleen de natuur met zijn flora en fauna maar ook wij zelf zitten momenteel nog in een rustige periode, waarin we tot bezinning kunnen komen, in de vorm van lezen bijvoorbeeld. Het voor u liggende Groene Blad biedt daartoe weer veel gelegenheid. Zo haalt Bert (van der Saag) weer een van zijn ouwe kostbaarheden voor de dag en stelt onze voorzitter zich wat nader aan u voor. U hoort weer wat over grote projecten waaraan IVN-ers deelnemen zoals de Gravinnebeek en de voormalige stortplaats. En er zijn artikelen die ruimte bieden voor discussie.

De nabije natuur is misschien (nog even) rustig maar nooit saai. Want dan ineens is er een grote groep koperwieken en één kramsvogel in je tuin, zich lavend aan de bessen van de hulst of... een rode kardinaal (!) die waarschijnlijk uit een volière is ontsnapt. En na de winter komt de lente.....! Mede namens de redactie en alle auteurs van dit nummer wens ik u een hoopvol, natuurrijk en bovenal gezond 2021.

Lambert Kouwenberg

Inhoud

- 3 Van de redactie
- 4 Paddenstoelenexcursie
- 6 De raaf
- 9 De esdoorn
- 14 Oude kost(baarheden)
- 18 Ledenadministratie
- 19 Project Doonweg
- 20 Mijn tuin (2)
- 22 Gravinnebeek?
- 23 Schaapskudde
- 24 De haas het haasje
- 25 Interview met Jos Rouland
- 28 Boekentip
- 29 Klimaat versus biodiversiteit
- 30 Neushoornkevers
- 31 Vrienden IVN-Eerbeek

Drukker:
Editoo B.V. te Arnhem

Foto's voorblad

Bovenste afbeelding: *Merel doet zich te goed aan sierappeltjes.*

Onderste afbeelding: *Boomtak waar je met enige fantasie IVN in kunt zien.*

Foto's Herman Heskamp

Paddenstoelenwandeling op Coldenhove 11-10-2020

AUTEUR: JAN LOONSTRA

Het was een koele en droge dag toen de gasten en de gidsen zich om ca. 2 uur 's middags verzamelden bij het Dieperinksbruggetje aan de Boshoffweg in Eerbeek, dicht bij de ingang van de camping. Ondanks of misschien wel dankzij Corona was het druk met auto's, wandelaars en fietsers. En omdat het druk was en de weg smal, was het wat zoeken voor de 21 van de 23 aangemelde deelnemers en de 4 gidsen om de auto's netjes te parkeren. Maar in goed overleg lukte dat, uiteraard.

De gidsen: Hilda Stoltenborg, Ben Cornelissen en Jan Loonstra werden door Herma Scherpenzeel voorgesteld aan de belangstellenden, die keurig over hen verdeeld werden. Herma had het stokje overgenomen van Sandra Omlo; zij moest onder het mes vanwege een niet goed functionerende galblaas.

Omdat Herma met Sandra al op vrijdag voorgewandeld had, was zij meer dan goed op de hoogte van wat ons te wachten stond. De voorwandeling op zaterdagmorgen had de drie overige gidsen ook behoorlijk bijgespijkerd en een boel latente kennis weer naar boven gehaald.... En bovendien is het ook altijd weer leuk om elkaar te zien en ken-

nis te maken met een gids die, zoals Ben Cornelissen, alles bleek te weten over de das. Hij wees ons bij het voorwandelen dan ook op bijzonderheden als oversteekplaatsen van wilde zwijnen en een wissel waar hij op zaterdag nog een dassensnuit had bespeurd.

Het is wel een bijzonder terrein waar de excursie gehouden werd. Een privé landgoed van de familie Sanders, het Grootmoeshul, met zeer gevarieerd bos, en de paddenstoelen die we tegenkwamen waren dan ook zeer divers. Tijdens de wandeling kwamen we langs een oude gegraven beek, die droog lag, en langs en over twee takken van de Coldenhovense Beek, die dankzij de overvloedige regen van de afgelopen weken gelukkig wel watervoerend waren.

Onze hoofdgids Herma heeft een complete lijst gemaakt van alle soorten paddenstoelen die we gezien en gevonden hebben, variërend van de aardappelbovist en de gekraagde aardster tot en met de vermiljoenhoutzwam.

We zagen russula's in vele kleuren en maten, van de braak- tot de broze russula en amanieten zoals uiteraard

de veel gezochte (door het publiek en vooral kinderen) en ook door ons geziene vliegenzwam. Daarvan werd de hoed vroeger gebruikt om, vermengd met water, vliegen aan te trekken en op die manier te doden. We zagen ook de parelamaniet en de roodbruine slanke amaniet, die zich ophoudt onder beuken, maar er niet als een amaniet uitziet en ook nog eetbaar is. Een leuk verhaal is uiteraard ook altijd weer, dat in de verre oudheid door het eten van vliegenzwammen, Sjamanen in trance raakten en hun stamgenoten de toekomst konden voorspellen. Op een talud langs het pad stonden veel dennenvlamhoedjes en melkzwammen, waaronder de levermelkzwam. Uiteraard is het dan leuk om aan het publiek te laten zien waarom een melkzwam zo genoemd wordt.

We vonden, naast de al genoemde vermiljoenhoutzwam, kleine muizenstaartjes op een oude halfverteerde dennenappel, en op een liggende dode berk gewone elfenbankjes, de scherpe schelpzwam en de dikrandtonderzwam. Eén van de minst opvallende, maar voor ons bijzondere vondst, was een pijpknotszwam. Bij het Dieperinks bruggetje stonden honderden onopvallende haarknotszwammen en de al genoemde gekraagde aardsterren.

We waren aan het eind van de excursie zo ongeveer allemaal tegelijk weer bij het startpunt. Uit de reacties van het publiek en de collecte-opbrengst bleek dat de deelnemers de speurtocht naar paddenstoelen en de uitleg daarbij door de gidsen zeer op prijs hebben gesteld.

Rectificatie

Door een vergissing bij de opmaak is in het vorige nummer van Het Groene Blad (nr. 4, 2020) een storende fout geslopen in het artikel over het Bezemkruiskruid.

Het artikel heeft als titel: ‘Moet hier nu ook de bezem door....?’ In de huidige vorm is en blijft deze titel echter mysterieus. De verklaring hiervan zit in de laatste alinea van het artikel. Helaas zijn van het artikel de laatste twee alinea’s weggevallen (inclusief de bronvermelding) Hieronder vindt u het ontbrekende stukje. Excuses voor deze fout.

Kruiskruiden produceren veel nectar en pollen waardoor ze veel bezocht worden door insecten als zweefvliegen, bijen en vlinders. De planten bevatten nogal wat alkaloïde stoffen. Alkaloiden beschermen de planten tegen vraat van insecten en vee. Vanwege de giftigheid worden de planten dan ook door het vee gemedend.

Bezemkruiskruid is een echte neofiet, een plantensoort die we als nieuwkomer beschouwen. Sommige wetenschappers zien bezemkruiskruid zelfs als een invasieve exoot; een nieuwe indringer die je liever niet in de natuur hebt. In sommige natuurgebieden zou de plant misschien een bedreiging kunnen zijn van zeldzame, oorspronkelijke soorten. Nog afgezien van het feit dat bestrijding haast kansloos lijkt, vind ik het persoonlijk een fleurige plant langs die overigens zo saaie asfaltbanen.

Bronnen:

Waarneming.nl

IVN Voorne Putten

Flora van Nederland.

De Raaf en andere (zwarte) kraaiachtigen

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

Black is beautiful

Wie kent niet de fabel van Jean de La Fontaine van 'De Raaf en de Vos'. De vleier vos bejubelt hierin het glanzend zwarte verenkleed van de raaf. Als de ijdele raaf gevraagd wordt zijn ongetwijfeld prachtige zang te laten horen laat hij de kaas uit zijn bek vallen als prooi voor de vos. De fabel gaat natuurlijk over ijdelheid en vleierij maar bezit ook een kern van waarheid. Het blauwglanzende verenkleed van de raaf heeft het mooiste zwart wat je je maar kunt voorstellen. Denk ook maar eens aan de term 'ravenzwart haar' als het mooie haar van een vrouw beschreven wordt.

De zang van de raaf (de raaf is onze grootste zangvogel!) is inderdaad niet heel bijzonder. Hoewel hij, als je goed luistert, meer geluiden maakt dan je in eerste instantie denkt. De wonderlijke geluiden die de raven voortbrengen en waarvan we nog lang niet alle betekenissen kennen, dragen bij aan de bijzondere belevenis die de waarneming van een raaf is.

In een bepaald opzicht klopt de fabel van De La Fontaine echter van geen kant. De dichter had het helemaal mis om de raaf als een domme vogel neer te zetten. Een raaf zal zich echt niet de kaas van het brood laten eten; van alle vogels hebben de raven immers de meeste hersenen. Qua inbeeldend vermogen en vooruitziende blik zijn ze volgens onderzoekers vergelijkbaar met mensapen. Ook in het dit jaar verschenen boek 'Zo doen vogels dat' noemt wetenschapsjournalist Jennifer Ackerman de raaf als een van de intelligentste dieren.

Foto: Raven mysterieus en mystiek, fotograaf onbekend.

Er hangt een wolk van mysterie en mystiek om raven, waarbij de dood een belangrijke rol speelt, omdat ze te vinden zijn bij kadavers, hun belangrijkste voedsel. De god Odin of Wodan had twee raven die hem alle kennis en wijsheid van de wereld brachten. En echte Britten geloven dat hun rijk onoverwinnelijk is zolang er raven in de Tower of London wonen. Die raven in de Tower zijn overigens allemaal tam en hebben een naam. Ze worden hun hele lange leven (een raaf kan wel 80 jaar oud worden!) vertroeteld en krijgen zo de waardering die ze verdienen.

Ook in Nederland krijgt de raaf in het algemeen wat meer erkenning en het gaat goed. Sinds 1928 was de raaf volledig verdwenen uit Nederland, maar na een herintroductie vanaf 1966 waren er in de jaren '70 van de vorige eeuw enkele (nog minder dan 10) broedparen. De nieuw uitgezette raven kwamen onder meer uit de dierentuin van het Oost-Duitse Rostock. Pas rond 1985 begon de nog broze populatie echt te groeien. In het midden van de 90-er jaren waren er ruim 100 broedparen. Toen volgde er een tijdelijke terugval door een verslechterde voedselsituatie. Wild werd toen minder bijgevoerd en geschoten wild niet ter plekke van ingewanden ontdaan. Op dumpplaatsen van geschoten wild werden de kadavers opgevreten door groepen niet geslachtsrijpe vogels. Hierdoor daalde het nestsucces van broedparen.

De ontwikkeling van de populatie zette uiteindelijk rond 2010 door en in de periode 2013-2015 waren er 110 – 145 broedparen (Vogelatlas). In de winter zijn er zelfs zo'n 800 tot 1000 exemplaren.

De raaf heeft heel lang een slecht imago gehad. Eeuwenlang was de enige goede raaf een dode raaf. Hij werd bejaagd en nesten werden uitgehaald met een nagenoeg uitsterven (in Nederland) tot gevolg. De vogel werd vroeger beschouwd als onheilsgode, een reputatie die hij dankte aan zijn gewoonte als aaseter op galgenvelden en slagvelden op te treden. In de ogen van jagers was hij (ten onrechte) een concurrent, die wel eens een jong haasje kaapte dat zij later zelf hadden willen schieten. Ook zijn formaat en zwarte kleur deden de aaibaarheidsfactor geen goed. Nog altijd zijn er veel mensen die 'niets hebben' met deze en andere grote zwarte vogels.

Dat is jammer, want naast het al genoemde mooiste zwart, dwingt de raaf ook door zijn gedrag en al gemereerde intelligentie, bewondering af. Zo is het bekijken van de baltsvluchten in februari een terugkerend hoogtepunt in de lange winter. Ze draaien hun rondjes in de eerste thermiek van het jaar, steeds hoger en hoger als waren het roofvogels. Wonderlijk zijn hun capriolen als ze zich in hun baltsvlucht driekwart om hun as draaien. Dit betekent dat ze even op hun rug vliegen voordat ze verder rollen. De diverse verdragende geluiden, die zij daarbij produceren, dragen bij aan de buitengewone belevenis.

Raven zijn vroege broeders. Hun broedseizoen loopt van februari tot mei en zo kan het voorkomen dat eind april al de eerste jonge vogels uitvliegen. In Nederland worden de grote takkennesten doorgaans gebouwd in hoge bomen, bij voorkeur naaldbomen. Beide partners bouwen samen het nest, waarbij het mannetje vooral materiaal verzamelt en het vrouwtje bouwt. Deze nesten worden jaren achtereen gebruikt en dat scheelt dan weer bouwtijd. Het nest bestaat uit takken, twijgen, heide en aarde en mos als versterking. De kom van het nest wordt gevoerd met gras, mos, haar en wol. Als de jongen het nest verlaten hebben, vormen ze eerst samen met andere jonge vogels zonder partner, een aantal jaren een jongerengroep. Deze kan vrij groot zijn. Pas na drie of vier jaar zijn ze zo volwassen dat ze een eigen gezin kunnen gaan stichten. De volwassen vogels zie je meestal in paren.

De kern van het broedgebied van de raaf wordt gevormd door de grote beboste stuwwallen van de Veluwe, de Utrechtse en Sallandse Heuvelrug. Het zijn vooral de oude dennenbossen met een lage recreatiedruk die hun voorkeur hebben. Rustgebieden voor het wild zijn favoriet. Ze houden van de rust die heerst in deze gebieden met uitgestrekte bossen en heidevelden. Maar ook in allerlei open en halfopen landschappen tot aan kwelders en open graslandgebieden aan toe, komt hij voor als hij maar genoeg eten vindt en rustig kan broeden. Het is nu dan ook de vraag hoeveel hinder de raven ondervinden van de corona-pandemie die er toe heeft geleid dat de mensen massaal in Nederland blijven en hun vertier zoeken in de natuur.

De raaf is een alleseter. Hij eet insecten, wormen, slakken en gewervelde diertjes maar ook vruchten en vooral afval en aas, dierlijk materiaal. Om dat te vinden gebruiken raven de van alle dieren fijnste neus voor dood vlees en hun intelligentie en vindingrijkheid. Hij kan bijvoorbeeld een wolf naar een prooi leiden om die voor hem te openen.

Daarmee is de raaf een zeer nuttige opruimer van kadavers van allerlei dieren die omkomen door voedselgebrek, droogte of door predatie door roofdieren. Het is voor raven daarom gunstig kadavers van grote grazers te laten liggen, vooral in de winter.

De raaf is met zijn 63-65 centimeter, zijn spanwijdte van meer dan een meter en zijn gewicht van twee-en-eenhalf pond de grootste van alle kraaiachtigen. Hij heeft een lange, zware, massieve, zwarte snavel, voor de helft met veren bedekt, en afhangende keelveren. In de vlucht is hij van zwarte kraaien te onderscheiden door zijn wig- of ruitvormige staart. En natuurlijk zijn ook de vele krassen- en klokkende geluiden onderscheidend. Met name het rauw, rollende 'kroa-kroa' hoor je het vaakst.

Toch blijft het voor veel mensen lastig om de verschillen te zien tussen de vier zwarte vertegenwoordigers van de kraaiachtigen. De andere familiegenoten, ekster en gaai, hebben natuurlijk geen herkenningprobleem.

De zwarte kraai is met zijn 45 tot 47 cm. en zijn ruim een halve kilo aan gewicht duidelijk veel kleiner dan de raaf, maar dat is op grote afstand soms moeilijk te zien. In de vlucht zien we dat de staart van de zwarte kraai recht (afgeplat) is. Officieel hoort de toevoeging 'zwart' bij kraai om het verschil aan te geven met de bonte kraai die zwart met crèmig-grijs van kleur is. In Nederland wordt de bonte kraai eigenlijk niet of slechts zeer sporadisch waargenomen. Zwarte kraaien zitten strak in hun verenpak waarmee ze goed te onderscheiden zijn van de roeken die het moeten doen met oversized confectie. De afhangende broekveren slepen over het gras als ze lopen. Als er ergens een territoriale zwarte kraai uitvalt, staan er minstens tien te trappelen om de opengevallen plaats in te nemen. Vandaar ook dat het afschieten van zwarte kraaien geen merkbaar effect heeft gehad op de stand. Het was (en is) volstrekt zinloos.

De roek is qua formaat en gewicht vergelijkbaar met de zwarte kraai maar heeft een andere bouw en kan vooral herkend worden aan de lange grijze snavel. De kop van de roek heeft ook vanwege het hogere en rondere voorhoofd een heel andere uitstraling dan die van raaf en kraai. De roek heeft bovendien afhangende veren aan de poten: de 'roek met de broek'. Roeken zijn echte kolonievogels.

Je ziet ze dan ook vaak in heel grote groepen. Ze bouwen hun nesten met tientallen bij elkaar in een paar hoge bomen en kunnen zo met hun uitwerpselen en hun lawaai voor veel overlast zorgen.

De kleinste van de ‘zwarte’ familie is de kauw. Opvallend bij de kauw zijn de felle, licht grijsblauwe ogen en de grijze kop (nek en oorstreek). Kauwen zijn ‘gezellige’ vogels die je in grote groepen ziet, vaak samen met roeken. Kauwen staan bekend om hun ‘eeuwige’ partnertrouw, ze kunnen elkaar geen seconde missen. Je ziet ze dan ook altijd paarsgewijs. Zelfs als ze vliegen in een grote groep van kauwen zijn de stelletjes duidelijk te herkennen. Pas wanneer een van de partners sterft, vinden ze direct een andere partner.

Van alle zwarte vogels is het imago probleem bij de kauwen het kleinst, omdat ze zoveel aardige, gezelligheidskenmerken hebben in hun gedrag en hun keuvelende geluiden.

De raaf daarentegen is al eeuwenlang, ingegeven door afkeer en angst, het meest verguisd vanwege zijn formaat, kleur en gedrag (‘lijkenpikker’ en ‘boodschapper van de dood’). Hij was als soort dan ook bijna uitgestorven door menselijk toedoen. Gelukkig is hij van de ondergang gered en gaat het nu goed. Het aantal broedparen groeit gestaag (momenteel zo’n 200 broedparen) en ook zijn verspreidingsgebied wordt groter. Ook in Drenthe komen nu steeds meer raven voor. Het succes hangt nauw samen met het aanbod van voedsel. In de winter is de verspreiding daarom iets ruimer vanwege het rijke voedselaanbod van kadavers, onder andere in de Oostvaardersplassen.

Dit neemt niet weg dat de raaf nog altijd op de Rode Lijst van bosvogels aangemerkt staat als ‘gevoelig’ en daarom beschermd moet worden. Behalve het laten liggen van kadavers van grazers door terreinbeheerders is ook het beheersen van de recreatiedruk een belangrijke zaak. Verdere ontsluiting van grote bosgebieden door bijvoorbeeld de aanleg van mountainbikeroutes kan dan een knelpunt worden.

Ook is het vandaag-de-dag nog steeds zo dat jagers de vogelvrije kraai van zijn nest schieten! Voor sommige jagers is een raaf gewoon een grote kraai. Dan is een vergissing snel gemaakt.

De Raaf en de Vos

*Meester de Raaf, hoog en droog op zijn tak,
Hield een pracht van een kaas in zijn snebbe.
Meester de Vos, dien de geur daarvan stak,
Zou 't aldus met hem aangelegd hebben:
“Dag Jonkheer de Raaf, goeden dag!
Wat zijt ge fraai, als ik u zoo aanschouwen mag!
Voorwaar, als uw stem zou blijken,
Met uw dos te zijn vergelijken,
Waart ge de fenixvogel van dit woudgebied.”
Bij dat woord kent de raaf bijkans zijn vreugde niet,
En tot het kwelen van zijn lied
Spert hij den bek, zoodat zijn roofbuit hem ontschiet.
De vos, daar meester van, zegt: “Beste, leer van mij,
Dat wie zich afgeeft met gevele,
Op kosten leeft van wie geloof hem schenken.
Die les is wel een kaas waard, zou ik denken.”
De raaf, in schaamte en stil berouw,
Zwoer, wel wat laat, dat men hem niet weer nemen zou.*

Jean de La Fontaine (1621- 1692)

Zo’n intelligente, mooie vogel als de raaf, die je met de beste wil niet schadelijk kunt noemen, moet in ons kaasland toch van de Rode Lijst af kunnen?

Bronnen:

Vogelatlas
Vogelbescherming Nederland
Diverse vogelboeken
Foto’s: Marijke Kemps

De Esdoorn

AUTEUR: JAN COENRAADTS

Inleiding

Voordat ik lid werd van het IVN wist ik verhoudingsgewijs redelijk wat over de natuur in het algemeen, maar weinig over wat kort kan worden omschreven als "Wat groeit daar?" Om dat wat te veranderen leek mij een aanmelding als lid van het IVN een goede stap, zodoende weet ik nu dat de bomen aan de 'oneven kant' in dit laatste stuk van de Bachstraat esdoorns zijn.

Esdoorns zijn voor kleine en grotere kinderen extra leuke bomen, want daaronder vind je aan het eind van de zomer die leuke knijpertjes die je op jouw of andermans neus kunt plakken. Ook het als helikoptertjes draaiend naar de grond vallen van die gevleugelde vruchten valt op en daagt uit tot het steeds weer opgooien van de zaden.

Familie

Er zijn zo'n 130 esdoornsoorten bekend en tegenwoordig deelt men die veelal in bij de zeepboomfamilie (Sapindaceae), een in de hele wereld aanwezige familie houtige planten. In de loop der tijd verandert er wel eens wat in de manier waarop men planten in groepen indeelt en zo plaatst men nu alle soorten esdoorns en paardenkastanjes in de zeepboomfamilie. Niet alle plantkundigen zijn het daarmee eens. Daarom beschouwt een deel van hen esdoornachtigen (Aceraceae) en paardenkastanjeachtigen (Hippocastanaceae) liever als zelfstandige families. Zij zijn niet gelukkig met de huidige trend om boomsoorten zoveel mogelijk in grote families te plaatsen.

Van die vele esdoornsoorten komen er maar drie algemeen in onze omgeving voor. Dat zijn de gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), de Noorse esdoorn (*Acer platanoides*) en de Spaanse aak (*Acer campestre*). In parken, plantsoenen en grotere tuinen kom je niet zelden Noord-Amerikaanse soorten tegen als witte esdoorn of zilveresdoorn (*Acer saccharinum*) en suikeresdoorn (*Acer saccharum*), maar die blijven hier - hoe interessant ook - buiten beschouwing.

Namen

Algemeen: Het blad van de Noorse esdoorn was ongetwijfeld medebepalend toen de boom en zijn verwanten de geslachtsnaam *Acer* of esdoorn kregen. Beide namen zijn afgeleid van het Indo-Germaanse ak dat 'scherp, spits' betekent. De esdoornachtigen (Aceraceae) worden wel 'aken' genoemd naar de wetenschappelijke geslachtsnaam *Acer*. Dit Latijnse woord betekent ook 'scherp, spits'. Het laatste deel doorn is tot op heden onverklaarbaar, want esdoorns hebben geen doornen.

Ik wil wel een poging wagen. Wellicht heeft dat 'horn' van Ahorn (de Duitse naam voor esdoorn) er iets mee te maken. De volksmond hoorde 'hoorn', begreep niet waar die hoorn vandaan kwam of was gebleven en maakte er toen maar naar analogie met andere bestaande namen als 'meidoorn' het beter bekende 'doorn' van. Dat klopte natuurlijk evenmin als 'hoorn', maar aan zulke logica hebben volksmonden gewoonlijk maling. Dit is zomaar een verklaring uit de losse hand, maar ook weer niet helemaal uit de lucht gegrepen, want op die manier ging en gaat het soms met namen. Denk maar aan *Caprifolium* dat de volksmond verbasterde tot kamperfoelie. Dat slaat immers ook nergens op, behalve op zoals het ging...

Gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*)

De wetenschappelijke naam betekent 'de aak die bedrieglijk veel lijkt op de plataan'. Die gelijkens heeft betrekking op het blad van beide bomen. Bij de gewone esdoorn zijn de randen van de segmenten wat 'rafeliger' en de segmenten zelf minder scherp gepunt dan die van de gewone plataan (*Platanus x hispanica*).

Noorse esdoorn (*Acer platanoides*)

De wetenschappelijke naam betekent 'plataanachtige aak'. Ook hier draait het om het blad, dat ook veel lijkt op dat van de gewone plataan. Alle segmenten van het blad van de Noorse esdoorn eindigen echter in een scherpe punt en, mochten de bladeren ontbreken, dan vertellen de tot 4 centimeter grote bolvormige verzamelvruchten van de gewone plataan wel dat dit geen esdoorn is.

Spaanse aak (*Acer campestre*)

De naam aak zal zijn afgeleid van het Latijnse *Acer*. De toevoeging *campestre* betekent 'die van het veld'. Vandaar de naam veldesdoorn. Men zegt dat het de enige esdoorn is die in Spanje voorkomt, vandaar het Spaanse in de Nederlandse naam.

Biotoop

De grote aanwezigheid van esdoorns om ons heen zou je kunnen verleiden om aan te nemen dat het een echt inheemse boom is, maar de schijn bedriegt hier. De gewone esdoorn komt van nature voor in bergstreken in Midden en Zuidoost-Europa en verschijnt pas aan het einde van

de middeleeuwen (ruwweg na 1500) via aanplanting ten noorden van de Alpen en vervolgens langzamerhand in West-Europa. Hier en daar zou nog een esdoorn kunnen staan die uit die begintijd dateert, want onder de meest gunstige omstandigheden kan een gewone esdoorn zo'n 500 jaar oud worden. Zulke oude gewone esdoorns zijn er niet in Nederland. Een gewone esdoorn van 300 jaar is al stokoud en normaal gesproken worden Noorse esdoorns met 150-200 jaar minder oud dan de gewone. Die Noorse esdoorn groeit van nature ook in andere, wat (noord)oostelijker streken. Men gaat ervan uit dat de Spaanse aak of veldesdoorn onze enige inheemse esdoornsoort is. Een Spaanse aak kan even oud worden als de Noorse esdoorn.

De gewone esdoorn wordt ook wel bergesdoorn genoemd en die naam geeft al aan dat de boom niet inheems is. Het is een boom van bergachtige streken tot op zo'n 2000 meter hoogte van Midden en Zuidoost-Europa (onder meer de Pyreneeën, Kaukasus en de Harz) die zich, als gevolg van eeuwenlange aanplant, naar het noorden en westen uitbreidde en zich ook bij ons in de laaglanden kon vestigen. In feite groeit de boom bij ons aan de rand van zijn verspreidingsgebied, maar getuige de talrijke kleine esdoorntjes langs straten, in perken en in tuinen heeft hij het hier niet moeilijk. Gewone esdoorns zijn in Nederland de grootste esdoorns en kunnen op gunstige plekken ruim 30 meter hoog worden, maar vaak is 25 meter ook al een aardige hoogte. In het wild vind je de boom in gemengde loof- en oibossen en in ravijnbossen, maar ook op het meer vlakke land. De boom houdt van een diepe teellaag, een vochtige en kalkrijke bodem, staat liefst op wat koelere plaatsen met een hoge luchtvochtigheid en geeft dan ook de voorkeur aan halfschaduw. Gewone esdoorns zijn gevoelig voor hitte en droogte, maar zijn ook vorstgevoelig. Vanwege dit laatste komt de gewone esdoorn in Drenthe minder voor dan in de rest van Nederland. De boom is ook gevoelig voor vervuiling en overstromingen zijn funest voor de boom.

De Noorse esdoorn komt veel voor in Midden-Europa, in het Oostzeegebied en oostelijk tot in West-Azië. Hij groeit in bergland tot op zo'n 1800 meter hoogte, maar meestal blijft het bij zo'n 1000 meter. De boom doet het ook goed

in laagland. Hij is te vinden in gemengde, ooi- en ravijnbossen, maar is hier vooral in verschillende varianten aangeplant, vaak als laanboom en verwilderd. De boom heeft een voorkeur voor licht tot matig vochtige, voedselrijke, vaak kalkhoudende bodems, maar stelt wat minder eisen aan de bodem dan de gewone esdoorn. Al kan hij wat beter tegen de zon, ook de Noorse esdoorn houdt van halfschaduw. Met 15-25 meter is de boom wat minder hoog dan de gewone esdoorn.

De Spaanse aak, ook veldesdoorn genoemd, is inheems en algemeen aanwezig in West, Midden en Zuidoost-Europa, zij het vaak ook aangeplant en ingeburgerd. Hij groeit van het laagland tot in gebergten tot op ca. 900 meter, wat minder hoog dus dan de twee andere soorten. De boom groeit in gemengde bossen en bosranden in zon en halfschaduw en houdt van kalkhoudende en wat vochtige grond. Het is een veelzijdig te gebruiken plant die je regelmatig tegenkomt in windschermen (heggen!), als laan- en straatboom en in park en tuin. Omdat hij goed 'snoeibaar' is, is de Spaanse aak heel geschikt voor heggen.

Kenmerken

Algemene kenmerken van deze drie esdoorns zijn dat de takken en bladeren kruisgewijs tegenover elkaar staan. De bladeren zijn handvormig en geveerd en dit zijn alle drie bladverliezende bomen. De vijftallige bloemen zijn klein en meestal groen- of geelachtig. Alle esdoorns hebben tegenoverstaande knoppen. De vruchten zijn gevleugelde dubbele dopvruchten (sommigen noemen het splitvruchten) aan een steeltje. Naar gelang de soort esdoorn varieert de lengte van het steeltje, zijn de vleugels 3 tot 5 cm lang en staan die t.o.v. elkaar in een ongeveer rechte hoek (90 graden), in een heel stompe hoek of zelfs in elkaars verlengde (180 graden of iets minder). Het helikopter-effect verlaagt de daalsnelheid van de zaden en bij een stevige wind hebben ze een goede kans om tot ver van de boom te komen. Tot tientallen meters van de boom zijn later de kiemplanten te vinden die snel uitgroeien tot boompjes.

De gewone esdoorn is een boom die maximaal 30-35 meter kan worden, met een bast die eerst grijs en glad is, maar op hogere leeftijd afschilfert en op gevorderde leeftijd behoorlijk 'expressief' kan worden. De twijgen zijn kaal en het tot 20 centimeter lange handnervige blad (inclusief de tot ca. 10 centimeter lange steel) heeft meestal vijf vrij stompe, getande slippen. De bovenkant van het blad is donkergroen, de onderkant wat blauwig groen. Aan de voet van het blad zijn de oksels van de nerven behaard. De bladsteel is rood en bevat geen melksap.

De Noorse esdoorn blijft met 15-25 meter wat kleiner dan de gewone esdoorn en heeft een lichtgrijze, gladde of ondiep geribde bast. De aan boven- en onderkant heldergroene bladeren zijn tot 35 centimeter groot (inclusief de tot ca. 20 centimeter lange steel), handnervig en hebben vijf tot zeven lange toegespitste 'slippen' (te spits om 'lob' te mogen heten) die elk weer gelobd zijn. Aan de voet van elk blad zijn de oksels van de nerven behaard. De steel

is groen en bevat melksap. De herfstkleuren zijn felgeel en rood. Veel aangeplant zijn en worden ook variëteiten met donkerrood blad, waar overigens niet zelden wat (donker)groen doorheen schemert.

De Spaanse aak is de kleinste van deze drie esdoorns en wordt maximaal een boom van zo'n 5-15 en, naar men zegt, soms 20 meter hoog. Vaker komen we de plant hier echter tegen als struik of als onderdeel van een heg. De bast is lichtgrijs en dikwijls hebben jonge takken kurklijs-ten. De twijgen zijn donzig behaard. De handnervige bladeren zijn tot 12 centimeter lang (inclusief de ca. 5 centimeter steel) en vergeleken met de andere twee soorten dus klein. Ze hebben vijf (soms drie of zeven) stompe lobben, die zelf ook weer zijn gelobd. De bladeren zijn groen en aan de onderkant zijn de oksels dichtbehaard. De stelen bevatten melksap.

Afbeelding 03

Voortplanting

Deze drie esdoorns zijn in principe éénhuizig, wat betekent dat de boom mannelijke en vrouwelijke bloemen heeft. Dat is voor esdoorns niet vanzelfsprekend, want een soort als de Vederesdoorn (*Acer negundo*) is tweehui- zig, terwijl de witte esdoorn eenhuizig, maar ook twee- huizig kan zijn. Hetzelfde geldt voor de Noorse esdoorn. Interessant is de geslachtsverdeling in de bloemen. Het lijkt erop dat leden van de esdoornfamilie op weg zijn van tweeslachtige naar éénslachtige bloemen. Dat gaat samen met een ontwikkeling van insectenbestuiving naar wind- bestuiving. Op de lange duur leidt dat tot meer tweehui- zigheid. De vederesdoorn (*Acer negundo*) - een hier ver- der niet besproken soort - is dat al en de Witte esdoorn al deels, evenals de Noorse esdoorn. Hoewel de bloemen van bijvoorbeeld de gewone esdoorn in wezen tweeslachtig zijn, zijn ze in de praktijk éénslachtig: óf de meeldraden ontwikkelen zich volledig, waarbij de stamper de functie kwijtraakt, óf het bovenstandige vruchtbeginsel ontwik- kelt zich volledig en groeit na bevruchting uit tot de be- kende gevleugelde dopvruchten. Op de enigszins voor de hand liggende vraag of en hoe ver dat proces in de es- doornfamilie als geheel is gevorderd, moet ik - bij gebrek aan gegevens - het antwoord schuldig blijven. Interessant en opvallend is het wel en je zou kunnen denken dat sommige planten, in dit geval de esdoorns, zich al voor- bereiden en alvast anticiperen op een tijd met weinig in- secten, maar met veel wind...

De gewone esdoorn heeft tot wel vijftig één- of twee- slachtige geelgroene tot 6 millimeter grote bloemen in tot 15 centimeter lange, hangende pluimen die vóór de blade- ren verschijnen. De mannelijke bloemen hebben acht meeldraden en de tweeslachtige bloemen hebben acht meeldraden en één stijl met twee stempels. In het midden van de bloem is een 'discus', een schijfvormige honing- klier waarop de meeldraden staan en die de nectar afgeeft waar insecten (vooral bijen, maar ook aasvliegen) op af- komen. Een verschil met de Noorse esdoorn is dat de on- derste helft van de meeldraden is behaard. De vruchten zijn gevleugelde dubbele dopvruchten aan een tot 2,5 centimeter lange steel. De tot 4 centimeter lange vleugels staan in een rechte of zelfs scherpe hoek tot elkaar. Vroeg in het voorjaar kan de omringende grond volstaan met de kiemplantjes van de Gewone esdoorn.

Ook de Noorse esdoorn heeft één- of tweeslachtige bloe- men. Ze zijn geelgroen, 8-10 millimeter groot, staan in rechtopstaande pluimen en verschijnen eerder dan de bladeren. Rijpe bloemschermen gaan later meer hangen. De mannelijke bloeiwijze heeft, net als bij de gewone es- doorn, acht meeldraden, de tweeslachtige bloemen heb- ben acht meeldraden op de 'discus' en één stijl met twee stempels. Feitelijk zijn Noorse esdoorns vaak tweehui- zig. De gevleugelde dubbele dopvruchten zitten aan een tot 5 centimeter lange steel. De vleugels zijn ook tot 5 centime- ter lang en staan bijna recht tegenover elkaar. Ook Noorse esdoorns voorzien de omgeving in ruime mate van kiem- plantjes.

De Spaanse aak heeft vijf tot vijftien lichtgroene, 6 milli- meter grote bloemen in opgerichte tot overhangende schermen. De bloemen verschijnen tegelijk met de blade- ren en gaan hangen zodra de schermen rijp zijn. De bloe- men zijn ca. 8 millimeter breed en in aanleg tweeslachtig. In de praktijk neigen ze echter steeds meer naar één- slachtigheid (zie boven), waardoor er sprake is van meer bloemen dan vruchten. Ze hebben ongeveer 8 meeldraden met geelgroene helmknoppen. De dubbele dopvruchten hebben een tot 1,5 centimeter lange steel en de tot 3,5 centimeter lange vleugels staan bijna in elkaars verleng- de. Ze zijn meestal donzig behaard.

Gebruik

Esdoorns zijn nuttig in bossen om hun eigenschap dat ze de bodem verbeteren. De rottende bladeren vormen een laag waarop o.m. planten als salomonszegel en dalkruid groeien. Al spreekt men ook wel over de 'ver-esdoorning' van bossen, vanwege de snelle uitzaaiing op plaatsen waar die bodemverbetering juist minder gewenst is.

Daarnaast zijn esdoorns in alle seizoenen van grote waar- de als sierbomen. In de lente door de vrolijke geelgroene bloei, in de zomer door de vele schaduw van het vele en grote blad, in de herfst door de mooie herfstkleuren, ter- wijl de kale bomen in de winter zeker ook hun charme hebben.

Het witgeel gekleurde esdoornhout (dat van de Noorse es- doorn en de Spaanse aak kan wat roodachtig zijn) heeft

een gelijkmatige structuur, is vrij hard en behoorlijk slijt-
vast. Het wordt veel gebruikt voor meubelfineer, voor in-
bouwkeukens, parket, muziekinstrumenten (speciaal
klankkasten van violen/gitaren en voor fluiten/fagotten),
ongelakte tafelbladen in cafés, houtsnij- en draaiwerk,
huis- en keukengerei en biljartkeus. Er is in principe wei-
nig verschil tussen het hout van de drie hier besproken
esdoorns, maar het hout van de gewone esdoorn is bij
timmerlieden toch meer in trek dan dat van de Noorse es-
doorn. Het economisch belang van het hout van de
Spaanse aak stelt weinig voor. Het heeft een rood tintje en
is verder van even goede kwaliteit. Door de lagere hoogte-
groei is het echter voor timmerhout vaak te kort en/of te
smal en soms ook te krom om er veel van te kunnen
maken. Voor stammen in heggen van Spaanse aak geldt
dat nog in versterkte mate.

Speciaal de Noorse esdoorn werd vroeger nog op een an-
dere manier benut, namelijk voor het aftappen van boom-
sap. Aan het einde van de 18e eeuw werd rietsuiker in
Duitsland erg duur en daarom begon men het sap van de
Noorse esdoorn af te tappen, want dit bevat ruim 3% sui-
ker. Op zich ging deze suikerwinning prima, maar uitein-
delijk verloor de esdoorn het van de suikerbiet. In Noord-
Amerika benutte men hiervoor de suikeresdoorn (*Acer*
saccharum), waarvan het sap zo'n 6% suiker bevat.
Waarschijnlijk kreeg het blad van deze boom daarom zijn
prominente plaats op de Canadese vlag. Al denkt men ook
aan de herfstkleuren van de boom in de 'Indian summer'.

Afbeelding 04

Nog wat opmerkingen

+ uw uitleg waarom esdoorns zo heten, terwijl ze geen
doorns hebben, is van harte welkom.

+ gelet op het blad, de steeltjes en de vruchten zijn alle
esdoorns aan dit laatste stuk van de Bachstraat Noorse
esdoorns. Toch is er onderling een beetje verschil in vorm
bij de acht bomen en ook splitsen, zo te zien, niet alle
steeltjes zich netjes in tweeën. Maar de combinatie van
bladvorm, bladgrootte (blad + steel 27 centimeter) en
vruchten (duidelijke 'holle rug', ruim 4 centimeter lang)
maken de determinatie zeker verantwoord.

+ alle genoemde esdoorns - en speciaal aangeplante
exemplaren - zijn vatbaar voor de 'inktvlekziekte' of
'teervlekkenziekte' (*Rhytisma acerinum*), een schimmel
die herkenbaar is aan zwarte (op inkt lijkende) vlekken op

het blad. Het is geen mooi gezicht, maar de bomen zelf
hebben er geen hinder van. Nu we toch bij de gezondheid
zijn aanbeland: speciaal de gewone esdoorn is gevoelig
voor bladluis.

+ de esdoorn is een zogenoemde 'bloedende' boomsoort.
Dat zijn bomen die in het voorjaar een extra sterke sap-
stroom hebben en bij beschadiging in dat seizoen dus te-
veel vocht verliezen. Ze mogen daarom alleen in een rust-
periode en in de zomer worden gesnoeid, waar een es-
doorn op zich goed tegen kan. Esdoornhagen zijn in de
zomer mooi dicht, maar in de winter behoorlijk 'door-
zichtig'.

+ Gewone esdoorns zijn goed bestand tegen zeewind en
kunnen zich dus ook in de duinen handhaven. In groen-
stroken of houtopstanden en ook in het duin zaait de
boom zich sterk uit. In duindoornstruweel is de tere
kiemplant van de esdoorn redelijk veilig voor vraat en is
er een goede kans dat hij uitgroeit tot een boom. Daarbui-
ten weten de nog overgebleven duinkonijnen wel raad
met tere kiemplantjes.

+ de bast van veel esdoornsoorten is relatief dun, zodat te
veel zon op de stam al gauw schadelijk is.

+ de in dit artikel vermelde maximale hoogtes van es-
doorns gelden voor ons land, maar ook dan zijn er soms
uitschieters. De hoogste, dikste en oudste esdoorns vin-
den we elders in Europa. Ik geef hier enkele 'records' en
alleen van de gewone esdoorn, maar er zijn op Internet
aardig wat bomenwebsites die u kunt raadplegen over es-
doorns en andere boomsoorten. Wees daarbij kritisch,
want er is niet alleen visserslatijn, maar ook bomenlatijn!
De hier gemelde gegevens komen van [www.monumental-
trees.com](http://www.monumentaltrees.com), een site die op mij een zeer betrouwbare in-
druk maakte. Maar of zo'n website werkelijk alle record-
bomen van Europa en Nederland noemt, is nauwelijks of
niet te beoordelen. Al geldt dat natuurlijk ook voor gege-
vens in serieuze bomenliteratuur op papier. Het is zoals
met de wetenschap: alle feiten en resultaten zijn actueel
tot ze worden achterhaald.

Daar gaan we dan. De hoogste esdoorn van Nederland
vindt u in Bronbeek (Arnhem): in 2009 was die 37 meter
hoog. Twee bomen, in Bunnik (Amelisweerd) en Beesd
(Mariënwaerd), waren 35,20 meter in 2012 resp. 2009. De
hoogste esdoorn van Europa staat in het Duitse Freiburg
(Breisgau): 40,5 meter.

De dikste esdoorn van Nederland staat aan de Weterings-
dijk (Epe): in 2019 was de stamomtrek 5,02 meter (zoals
gebruikelijk gemeten op 1,30-1,50 meter hoogte). Vlak in
de buurt staat ook nummer 2: in 2019 haalde die 4,65
meter. Voor de dikste esdoorn van Europa moeten we
weer naar Duitsland, want in 2001 had in Wamberg (iets
ten noorden van Passau) een esdoorn een stamomtrek van
maar liefst 9 meter.

Ten slotte nog wat leeftijden: de oudste esdoorn van Ne-
derland lijkt nu met 190 jaar (plus/min 10 jaar) in
Hengstdijk (Zeeuws-Vlaanderen) te staan, gemeten in
2019; nummer 2 staat in het Drentse Midlaren (188 jaar,
plus/min 40 jaar, in 2018) en nummer 3 in Epse (180 jaar,
plus/min 30 jaar, in 2012). Echt hoge leeftijden vinden we
elders in Europa: in het Zwitserse Villeret staat zelfs een
esdoorn die in 2016 op 700 jaar is geschat, zij het met een
forse foutenmarge van plus/min 300 jaar. De elders in

mijn artikel genoemde maximale leeftijd van 500 jaar lijkt hier dus wel gehaald, maar toch relativeren de metingen op monumentaltrees.com – zeker ook wat betreft Nederlandse esdoorns – verhalen over honderden jaren of zelfs duizend jaar oude esdoorns.

Herkenning van esdoorns in de winter

In de lente en zomer zijn esdoorns vrij eenvoudig te herkennen. Maar het is nu winter en hoe zie je dan welke esdoorn het is?

Gewone esdoorn

- natuurlijk kijk je eerst wat er nog aan blad onder de betreffende boom ligt
- jonge exemplaren hebben flinke driehoeken van horizontale fijne ribbels onder de takaanzet en bij eerdere beschadigingen
- de iets oudere schors heeft slingerende 1-2 mm diepe en 5-20 mm brede geulen; ook bij een paardenkastanje zie je wel zoiets, maar die heeft niet de voor esdoorns kenmerkende in de boom hangende vertakte steeltjes
- de hoofdsteeltjes hebben korte zijsteeltjes met aan het eind een verbreding
- het uiteinde van de helikoptertjes is schuin en de bovenrand is recht
- de eindknoppen zijn langer dan 7 mm; soms twee eindknoppen per tak, soms een groepje knoppen aan het uiteinde van een tak
- de knopschubben zijn groen met een bruinzwart eindrandje

Noorse esdoorn

- ook hier is het heel nuttig eerst naar het nog op de grond aanwezige blad te kijken
 - er zijn tegenoverstaande, eivormige, meestal wijnrode en tegen de twijg aangedrukte winterknoppen
 - het uiteinde van de helikoptertjes is wat schuin en de bovenrand is krom
 - ieder steeltje splitst zich in twee steeltjes
 - de knoppen zijn wijnrood of rood met groen
 - de grote eindknoppen zijn meer dan 5 mm breed
- Spaanse aak
- ook hier is het goed eerst naar nog onder de plant liggend blad te kijken.
 - vaak hebben takken meer dan vier al dan niet goed ontwikkelde kurklijsten. Ze zijn regelmatig gevormd en liggen evenwijdig aan elkaar.
 - het uiteinde van de helikoptertjes is recht naar beneden en de bovenrand is deels krom
 - ieder steeltje splitst zich in twee steeltjes
 - er zijn bruine knoppen, vaak met een witte top als een soort schimmel
 - de knoppen staan twee aan twee tegenover elkaar
 - tussen twee zijknoppen, die tegenover elkaar staan, loopt altijd een dunne lijn
 - vaak zijn er korte, sterk vertakte groepjes zijtakjes langs langere takken

[voor dit laatste deel van het artikel maakte ik vooral dankbaar gebruik van Dirk Slagter's onvolprezen 'Winterflora bomen en struiken']

Besluit

Al met al werd dit toch een vrij lang verhaal, al gaat het dan ook over drie bomen. Wanneer ik u iets nieuws heb kunnen vertellen over en u nieuwsgierig heb gemaakt naar meer informatie over deze interessante bomen ben ik geslaagd in mijn opzet. U zult vervolgens ontdekken dat dit artikel zonder veel moeite nog veel langer had kunnen zijn. Ik mag dan wel klaar zijn met dit artikel, maar nog lang niet met de esdoorn...

Literatuur

- Aas, G. & A. Riedmiller (1993) *Loofbomen*
- Bremer, A. van der (2020) *Bomen en struiken (basisgids)*
- Duistermaat, L. (2020) *Heukels' Flora van Nederland*
- Internet: *Flora van Nederland Monumentaltrees*
- IVN-gidsencursus (2013-2014) *Gewone & Noorse esdoorn*
- Johnson, O. & D. More (2005) *Bomengids van Europa*
- Mayer, J. & H.-W. Schwegler (2018) *Bomengids*
- Slagter, D. (2014) *Winterflora bomen en struiken*
- Spohn, M. & R. (2019) *Welke boom is dat?*
- Vedel, H. & J. Lange (1970) *Bomen en struiken in bos en veld*

afbeeldingen

afb01 *Bachstraat: rechts de rij esdoorns.*

afb02 *Expressieve bast van een oude Gewone esdoorn in het Webersbos.*

afb03 *Blad en zaden van de Noorse esdoorn.*

afb04 *Takken van de Noorse esdoorn met draadjes.*

Oude kost(baarheden)

AUTEUR: BERT VAN DER SAAG

Industriewater Eerbeek B.V. (Het Verleden)

Laten we eens dicht bij huis blijven en stil staan bij ons dorp Eerbeek. Waar komt de naam vandaan, hoe oud is het eigenlijk?

Eerbeek kom je voor het eerst tegen rond 1046. Het ligt op een puinwaaier, wat vruchtbaarder grond is en ook wat hoger ligt. Het waren wat huisjes gelegen tussen de buurtschap 'Coldenhove' en de kerkgemeente Hall. Er liep een beek en dat was belangrijk. In het begin heette het Erbèke, wat oer, aarde of klei en beek betekende. Later werd het Eerbeek. Er was wat landbouw en veeteelt en ook de jacht leverde wat op. Het was een armoedig bestaan. Later werd Coldenhove belangrijk, vooral door de jacht, en ook het 'Huis te Eerbeek', dat al rond 1400 werd gebouwd, was van invloed. Eerbeek werd een 'kranses-dorp', dit is een dorp dat aan een enk of es is gelegen.

Het dorp lag tussen twee enken, de Molenenk en de Noorderenk, gescheiden door de beek. Huis te Eerbeek ligt tussen het Eerbeekse broek en de Eerbeekse enk. Rond 1650 bestond Eerbeek uit een 10-tal boerderijtjes en nog wat gewone huisjes zoals dat van de smid. Dat de beek belangrijk was, blijkt wel uit het feit dat er op een gegeven moment 11 molens waren. Sommige van deze molens werden later fabrieken, vooral voor de productie van papier. Eerbeek staat bekend om zijn papierfabrieken ('papercity'). We denken dan aan DS Smith De Hoop, NeenaH Coldenhove, Mayr-Melnhof e.a. Maar papierfabricage geeft ook veel rommel. Industriewater Eerbeek (IWE) verwerkt jaarlijks ± 4 miljoen m³ water. Dit geeft dan ook weer een heleboel afvalwater en vuilvracht. De hoeveelheid is te vergelijken met die van de gemeente Utrecht. Nu doet IWE er alles aan om dit te bundelen om de kosten te verlagen en de energie en grondstoffen, die in dit water zitten, beter te benutten (zie artikel WATERVISIE op internet).

Aan de huidige situatie gaat echter een behoorlijke geschiedenis vooraf. Het is zelfs zoveel informatie dat ik deze verhandeling in twee delen gesplitst heb. Heel origineel heb ik die 1) Het verleden en 2) Het heden genoemd.

Er kwam veel water door de beken, maar door de verschillende molens kwam er ook heel wat rommel in dat water. De verschillende molens aan de Eerbeekse beek waren o.a. water-, papier-, koren-, olie- en volmolens. Later werden, toen het met het papier wat minder ging, enkele molens wasserijen. In de loop der jaren zijn er veel verhalen rondgegaan over de beek en de molens. In het begin waren er 5 papierfabrieken, te weten Coldenhove, De Hoop, De Vereenigde, HenS en Schut.

1) In 1661 werd door de familie Boshoff een papiermolen geplaatst op het hoogste punt van de beek. In 1924 nam de familie Sanders hem over, samen met de familie van Vreeswijk en stond hier jarenlang een particulier bedrijf. De naam was: W.A. Sanders Papierfabriek Coldenhove. In 2017 nam Neenah Paper uit Amerika het bedrijf over.

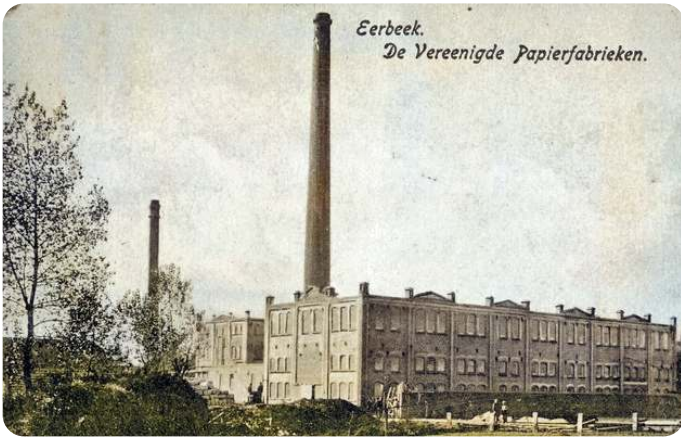

2) In 1894 werd de Schoonmansmolen omgedoopt tot De Hoop en in 1910 omgebouwd tot: Papierfabriek De Hoop. Directeur Teunis Sanders heeft geen opvolger en biedt hetzelfde jaar de fabriek te koop aan. Twee broers en zeepfabrikanten, Jan Tjapko en Hendrik Bos, kopen de fabriek en worden succesvol. De fabriek is later vele malen in andere handen gekomen en sinds 2012 een onderdeel van DS Smith Packaging Netherlands B.V. en werkt onder de naam DS Smith De Hoop Mill.

3) Vereenigde papierfabrieken Eerbeek. In 1878 richtten de gebroeders Sanders de firma op. De op waterkracht werkende papiermolen het 'Klooster' werd een machinale fabriek. De machinale papierfabriek Huiskamp, vroeger de papiermolen het 'Oude Klooster' ging in 1913 in vlammen op. Er kwam een nieuw modern bedrijf en dat fuseerde met Sanders.

De N.V. Vereenigde Papierfabrieken was een feit. In 1962 wijzigde de naam nog in V.P.E. (Vereenigde Papierfabrieken Eerbeek N.V.). De naam nu is, na overname in 1990, Mayr-Melnhof, een bedrijf uit Oostenrijk (foto andere zijde).

4) HenS is Huiskamp en Sanders. Andries Huiskamp bouwde in 1922 een nieuwe fabriek aan de Loubergweg. Later kwam W.R. Huiskamp met R.J. Sanders aan het bewind. In 1967 liep het bedrijf slecht. 'Rooie Bram', Abraham van Toledo, reorganiseerde het bedrijf van de grond af. Er vielen vele ontslagen en het bedrijf ging verder onder de naam Henspapier, Huiskamp & Sanders B.V. Eerst leek het een succes, maar teveel uitgaven leidden toch tot een faillissement in 1980. In een kleinere opzet werd nog getracht het tij te keren, maar in 1983 was het definitief over.

5) Schut. In 1886 startte Gradus Schut een zakkenplakkerij. Hij had bij de gebroeders Sanders gewerkt. Hij begon een bedrijfje in een boerenschuur aan de Boerenstraat en opende een tweede aan de Illinckstraat. Begin 1930 kwam de derde vestiging aan de Loubergweg. De tijden werden slechter en er werd naar nieuwe mogelijkheden gezocht. Er kwamen overnames en fusies. Zo ontstond Schut Superieur. Daarin ging men al snel over op andere producten. In 1986 werd het Koninklijke Schut.

Keren we terug naar het vervuilde water en de gevolgen. Een bekend verhaal is dat van ir. C. Baron de Vos van Steenwijk, de modder- of blubber baron, samen met zijn assistent ir. J. Westerhout, ook wel Jan Pulp genoemd. Zij waren bekende figuren in de jaren '60 in Eerbeek en omstreken.

De Vos stichtte in 1954 de ENPOM = Eerste Nederlandse Pulp Ontginnings Maatschappij. Baron de Vos was landbouwkundig ingenieur van Wageningen, evenals zijn rechterhand Jan Westerhout. Jan was de man die het meeste werk deed. Hij bedacht wat er gedaan moest worden. Carel de Vos was meer voor de babbel en het binnenhalen van subsidies en opdrachten.

Carel Baron de Vos van Steenwijk werd geboren op 19 juni 1920 in Teteringen (gemeente Breda) en hij is overleden op 12 augustus 1973 in Arnhem. Hij was de vierde zoon uit het huwelijk van mr. dr. Jan Arend Godert Baron de Vos van Steenwijk en Catharina Charlotte Evelina den Tex Bondt. Zijn vader was rechter in Breda. Carel volgde de lagere school en de HBS in Arnhem. Hij was vanwege onhandelbaarheid al snel het huis uit geplaatst. De HBS maakte hij af in Zutphen. Hierna, aan het begin van WO II, ging hij naar de school voor reserve officieren van de cavalerie, en daarna naar Wageningen. Van de laatste opleiding studeerde hij af in 1950. Tijdens zijn studie kwam zijn homofilie aan het licht. In de oorlog zat hij in het verzet en in 1951 kreeg hij als Reserve eerste-luitenant voor algemene dienst, een Koninklijke onderscheiding. De omschrijving was: "het toekennen van het Kruis van Verdienste, op grond van uw dappere daden, verricht in de septemberdagen van 1944".

Na zijn studie gaat hij werken bij de cultuurtechnische dienst in Zuid-Holland. Hij gaat op kamers in Den Haag. Hij kan zichzelf niet bezig houden en gaat veel uit naar kroeg en nachtclub en is gek op drank.

Hij schrijft in mei 1953 een artikel in Het Landbouwkundig Tijdschrift getiteld: "De betekenis van de afvalpulp der papierindustrie ter verhoging van het waterhuishoudendvermogen van humusarme, zeer droogtegevoelige zandgronden". Eveneens in 1953 begint hij in Eerbeek een éénmans-NV, een bedrijf in waterzuivering. Hij leeft dan al op te grote voet, drinkt zwaar en gaat uitsluitend met mannen om.

De Eerbeekse Beek is de bakermat van de in Eerbeek gevestigde papierindustrie. Watermolens en buitenhuizen bezaten beekrechten, waarin vastgelegd was wat wel en niet mocht. In 1880 kwam, in plaats van waterenergie door de molens, de energie door stoommachines. De productie nam fors toe, zeker na WO II. Opgepompt grondwater verving de te geringe wateraanvoer van de beek. Deze werd nu alleen nog gebruikt om afvalwater te vervoeren. De beek werd sterk vervuild door papierpulp en verfstoffen. De burgers wisten al bij voorbaat op welke dag welke kleur de beek zou hebben. Bijv. op woensdag werd er belastingpapier gedrukt, de beek was dan blauw gekleurd.

De eigenaar van Huis Voorstonden, ook de familie de Vos van Steenwijk, maakte het woedend. Huis Voorstonden ligt aan de benedenloop van de beek en zij konden geen schoon water voor hun vijvers betrekken van de beek. Zij dreigden met een rechtszaak. De papierfabrikanten voelden nattigheid en wilden een oplossing. Ing. Carel Baron de Vos van Steenwijk, een familielid dus, bood aan een oplossing te bedenken. Hij bood de papierfabrikanten aan om het afvalwater te gaan behandelen. In 1953 sloot hij een overeenkomst.

De papierfabrieken hadden al wel vloeivijvers. Bijvoorbeeld de vier van Coldenhove die langs de Boshoffweg lagen; de pulp kwam dan aan de andere kant van de weg te liggen. Dit ging niet goed. Het was na de oorlog en alles was schaars. Maar de mensen moesten zichzelf wel bedruipen. De gronden waren slecht, er groeide niet veel op. Daaruit ontstond de gedachte om de pulp om te zetten in kunstmest. De vezels hielden het water beter vast. Carel begon met frisse moed aan zijn plannen. Hij kocht op verschillende plekken stukken grond. Met behulp van enkele stoere mannen ging hij vloeivijvers aanleggen, o.a. met Kees Janissen, een bulldozer-machinist. Kees kwam uit Limburg, maar vestigde zich voor deze klus in Eerbeek en is hier ook gebleven.

Na voltooiing van dit werk, werkte hij nog op menig andere plaats door het land. Carel bedacht door bezinking het water te ontdoen van papiervezel (= pulp). Deze pulp wilde hij gebruiken om schrale zandgrond in de omgeving mee te behandelen, een soort van bemesten. Hiervoor legde hij een leidingstelsel aan van De Hoop, 7 km., dwars door het dorp, naar zijn terrein langs het Kanaal. De pulp werd van de 5 vijvers, vooral van de eerste, geruimd en afgevoerd met Atlas-knijper en vrachtwagen.

Dan ging het naar de 8 ha. schrale zandgrond. De eerste proefvelden voor aardappelteelt kwamen aan de Rhiendense straat te liggen, in de buurt van wat nu het ABK-huis is. Daarna gingen ze naar de Doonweg, waar nu de motgaten liggen met daarin de pulpresten. Een vijzel pompte het water op, dat daarna door vijf achtereenvolgende bezinkingsbassins liep. Onder de zandbodem was drainage aangelegd, die uitkwam op een ringsloot. Deze ringsloot had rechtstreeks verbinding met de Eerbeekse beek. Hierop kwam ook de overloop van de laatste vijver uit. De meeste pulp bezonk al in de eerste vijver. Deze kon dan na verloop van tijd geruimd worden en naar de schrale grond worden gebracht. Hierop werd deels rogge verbouwd en deels aardappelen en bonen. De oogst aan rogge was goed en ook de andere proefvelden leverden goede resultaten op. Toen bleek echter dat de aardappelen na het koken blauw van kleur waren en dat wilden de mensen niet. De Vos had gedacht goed te boeren, maar dat viel dus tegen.

Even een tussendoortje:

Men bracht de pulp aan op het proefveld, men zaaide en pootte de aardappels enz. erin. Dit gaf men door aan Wageningen, die kwamen kijken of het goed was gegaan. De proefvelden lagen naast de spoorlijn. Carel liet met de trein de nodige kunstmest langsrijden en verdeelde dit over de proefvelden. Hij vermengde dit en Wageningen dacht dan: 'dat ziet er goed uit'. De aardappels e.d. groeiden voortreffelijk. De proef leek geslaagd, totdat de blauwe kleur tevoorschijn kwam.

Carel de Vos had een goede babbel en wist de mensen best enthousiast te krijgen. Hij had echter ook vaak behoorlijke dorst en dan liep het nog wel eens uit de hand. Geleidelijk aan ging het steeds wat minder met het bedrijf en helaas: Staatsbosbeheer en anderen zagen het niet zitten en hij kon niet aan de benodigde gronden komen. Hij moest zijn plannen herzien. De Vos legde een ponton aan in zijn vijver. Hiermee kon hij de pulp opzuigen en naar de wal verpompen. Naast de vijver kwam een rails te liggen waarover een wagentje liep, dat met een eindeloze kabel de ponton naar elk punt kon verplaatsen. De opgezogen pulp werd in een soort zeeftrammel ingedikt en daarna in een 'pappenmachine' verder ontwaterd tot grondstof voor de kartonfabricage. Het ging echter niet zoals gedacht. De bodem van de vijvers sloeg steeds sneller dicht als gevolg van teveel colloïdale stoffen en later ook teveel papiervezel. Het ging financieel fout en in 1961 nam de 'NV Industriewater' de boel over.

Jan Pulp ging in 1957 met pensioen en kreeg van zijn baas een zilveren doos met inscriptie: 'de blubberbaron'.

Ook in 1957 trouwt Carel met Henriette Martina Oele, het huwelijk duurde 3 maanden en was meer een dekmantel naar de buitenwereld. Hij gaat wonen aan de Loenenseweg, waar ook de familie Bos heeft gewoond en momenteel Karel Aalbers. In 1959 wordt, door een dreigend faillissement de NV overgenomen door anderen. Carel is dan werkeloos en gaat in Velp wonen. Hij wordt een aantal malen veroordeeld vanwege rijden onder invloed. Na de dood van zijn vader trekt hij in bij zijn moeder te Velp, werkeloos, zwaar aan de drank en ontucht plegend met minderjarige jongens. Hij wordt nog een paar maal in psychiatrische instellingen opgenomen, zoals Wolfheze.

Op 16 januari 1964 werd Carel door de arrondissementsrechtbank te Arnhem veroordeeld, vanwege drankmisbruik en verkwisting, en onder curatele gesteld. Dit was de zoveelste veroordeling. Het eindigt ermee dat hij in Arnhem wordt opgepakt met een delirium tremens en longontsteking. Hij overlijdt uiteindelijk, berooid en zeer ongelukkig, op 12 augustus 1973 te Arnhem. Ik sprak enkele personen die bij hem hebben gewerkt of van wie de echtgenoot met hem werkte. Allen vertelden dat het een beste baas was, met hart voor de mens.

In 1961 namen de vijf papierfabrieken het bedrijf over. Een voordeel hiervan was dat elke fabriek er belang bij had hoe het verder zou gaan, zowel wat betreft milieu als financieel. De vijf papierfabrieken (de Hoop, Coldenhove,

Schut, de Verenigde en HenS) gingen samenwerken. Behalve het vuile water was ook een groot probleem dat het afvalwater via de Eerbeekse beek naar de Voorstondense beek en vervolgens naar de Hoendernesterbeek stroomde. Hiermee kwamen het afval, de vezels en de kleurstoffen mee. Stond de IJssel hoog dan werden de sluisen bij de Kanonsdijk gesloten. Het land van de boeren, o.a. boer Reesink (later boer Gemmink), rondom 'Ruimzicht' en een weidegebied nabij de korenmolen 'De Haar' aan de Haarweg kwamen onder water te staan. Daarop eisten de boeren geld van de papierfabrikanten omdat hun grond vervuild werd door het water. Dit stond de fabrikanten natuurlijk niet aan. De papierfabrikanten besloten de ENPOM voort te zetten onder de naam Industriewater Eerbeek B.V. Vanaf dat moment is de ontwikkeling van de zuiveringsinstallatie snel gegaan.

Even nog een tussendoortje:

In 1962 ontdekten een paar personeelsleden een reebokje, dat in een pulpstortgat was komen vast te zitten. Met veel moeite redden de heren Blom, Leeftang en Hartgerink het beestje. Na netjes te zijn schoongespoeld, verdween het dier, na nog een dankbare blik achterom te hebben geworpen, bevrijd naar zijn veilige bosgebied. Een waarschuwing was dit wel voor de plaatselijke bevolking. Want al staat er een afrastering en verschillende verbodsborden, er komen toch altijd nieuwsgierigen en het is er levensgevaarlijk.

Dit was nieuws en stond in de Eerbeekse Courant van dinsdag 13 november 1962, met foto.

In 1963 komt er een 7 kilometer lang rioolstelsel vanaf de papierfabrieken naar IWE. Hiermee werd de beek tot aan IWE ontzien. In 1976 komt er een 8 km lange leiding van IWE rechtstreeks naar de IJssel. Dus dan geen afvalwater meer in de beek. De Wet op de Verontreiniging van Oppervlaktewater (1910) leidde ertoe dat vanaf 1980 een biologische zuivering in bedrijf was. Het biologische stond nog in de kinderschoenen. De productie van drie, toen nog in bedrijf zijnde, papierfabrieken nam gestaag toe. Waterschappen gebruiken afvalwater als bron voor energie en grondstoffen, ook IWE doet dit en erg goed. Door het schone water in de beken is er veel papierindustrie op de Veluwe gekomen, maar daar was erg veel water voor nodig. Vroeger was het gebruikte water afval.

Na het mislukte avontuur van Baron Carel de Vos van Steenwijk kwamen de fabrieken tot het besluit om de handen ineen te slaan. Het was de aanzet tot het oprichten van IWE B.V. in 1961. Ging het in het begin om vijf fabrieken, nadat er een failliet ging en een andere later stopte met papier, bleven er nog drie over, te weten: Neenah Coldenhove, DS Smith De Hoop en Mayr-Melnhof Eerbeek. Zij zijn tevens aandeelhouders van IWE. De drie fabrieken zijn goed voor de productie van een half miljoen ton papier per jaar. De papierindustrie staat bekend om zijn grote watergebruik en de drie fabrieken produceren, zoals gezegd samen zo'n 4 miljoen kubieke meter afvalwater en vuilvracht.

Het voordeel van IWE is, dat men vanaf het begin altijd direct op Rijkswater heeft geloosd, in dit geval de IJssel. In 1970 kwam het Zuiveringsschap, later het Waterschap en deze kreeg al het oppervlakte water onder controle. De eisen van het Waterschap zijn veel hoger dan die van Rijkswater. Vandaar de afvoerpijp direct naar de IJssel.

Opmerkelijk is een uitspraak van Walter Hulshof, jarenlang directeur van IWE, tijdens ons gesprek: "De kern is dat de 'modderbaron' Carel Baron de Vos van Steenwijk, een zaadje heeft geplant dat is uitgegroeid tot een onmisbaar onderdeel van produceren met aandacht voor het milieu en dat er nog grote stappen moeten en zullen worden gezet".

Volgende keer ga ik in deel 2 verder met hoe het bedrijf zich ontwikkelde tot een van de meest toonaangevende op zijn gebied in de wereld.

Bronnen en foto's:

IWE (Industrie Water Eerbeek) 1962, Walter Hulshof en Marga Spijkerbos
Historisch Centrum Overijssel te Zwolle
Wieland Sanders
Kick van Kuipers
Het artikel 'Afvalwaterzuivering in Nederland' – Rijkswaterstaat – ing. C.J. van Lohuizen, Lelystad 2006
Foto's van Erik Kleverwal, Kick van Kuipers en het Regionaal Archief Zutphen
En vele vriendelijke mensen die mij hebben bijgepraat en foto's hebben gegeven.

Leden en Donateurs

Nieuwe Leden

I. Teerink
H.a. Kleverwal
R. v. Dort

Opzeggen donateur

I. Roelands Cramer

Project Doonweg in Eerbeek

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Aan de Doonweg in Eerbeek ligt het voormalige stortterrein van de lokale papierfabrieken, die het terrein gebruikten voor het storten van hun residu.

Sinds 2001 vindt er geen dumping meer plaats. In het verleden was het voornamelijk papierpulp en plastic dat op deze plaats door de papierfabrieken werd gestort. De voormalige stortplaats, het grondwater en de huidige werkzaamheden worden op dit moment gemonitord door een gecertificeerd bureau. De omgevingsdienst houdt daar toezicht op. De omgevingsdienst doet dit in opdracht van de provincie Gelderland, die het bevoegd gezag heeft over deze voormalige stortplaats.

De stortplaats is door de papierfabrieken DS Smith, de Hoop en Mayr-Melnhof Eerbeek ter beschikking gesteld aan Zonnepark Eerbeek om het zonnepark te ontwikkelen. Het zonnepark levert straks stroom voor de lokale energiebehoefte. Het plan voor dit zonnepark is in nauwe samenwerking met Industriewater Eerbeek, namens de papierfabrieken DS Smith de Hoop en Mayr-Melnhof uit Eerbeek ontwikkeld.

De werkzaamheden waarbij de voormalige stortplaats wordt afgedicht zijn inmiddels afgerond. De afdichting is een wettelijke verplichting die de eigenaar van de stortplaats heeft moeten uitvoeren. De afdichting bestaat uit 200.000 ton staalslakken die via het water naar Zutphen en met veel ritten van vrachtwagens aan de Doonweg terecht kwamen. Staalslakken is een steenachtige en korrelige materiaalsoort, afkomstig van hoogovens en officieel erkend als bouw materiaal! Die afdichtingslaag heeft enige maanden tijd nodig om te stabiliseren en (hemel)waterdicht te worden door een reactie van, het in de slakken aanwezige, calciumoxide met de lucht. Daarom is er een drainage aangebracht die zorgt dat het water dat van de slakken komt tijdelijk via een foliesloot naar Industriewater Eerbeek (IWE) wordt afgevoerd.

IVN Eerbeek is al in een vroeg stadium betrokken bij 'Zonnepark Eerbeek' voornamelijk om te adviseren bij de vergroening van het terrein. Het bleef echter niet bij adviseren alleen. Eind november 2020, hebben we wat kale plekken ingepoot met bomen en struiken die lokaal (Achterhoek) gekweekt zijn, uit Nederlands zaad of moeder materiaal. De geplante soorten dragen bij aan een goede biodiversiteit en het zijn drachtplanten voor veel soorten insecten. Met het oog op de zonnepanelen en de bijen zijn er géén windbestuivers geplant.

De schuine zijanten van de afgedekte stortplaats worden later beplant, hier moet eerst een zandafdekking van ongeveer een meter op, waarna er kan worden ingezaaid. Ook hier proberen we voor streekeigen, inlands zaadgoed te gaan, zodat er in de toekomst ook bijenkorven kunnen staan.

Een ambitieus project waar IVN Eerbeek bij betrokken is!

Mijn tuin (deel 2) Een egel in de tuin

AUTEUR: MARIA BRUGGINK

(vervolg deel 1 in HGB nr. 3, 2020)

Ik vertelde al eerder dat ik een egel in de tuin heb. Dat is niet vanzelf gegaan. Ik zag hem wel eens als toevallige voorbijganger, maar vermoedde dat hij elders overnachtte. Omdat ik egels zulke leuke bestjes vind, heb ik mij erin verdiept om hem te verlokken om in mijn tuin te verblijven. Achter in de tuin in de heesterhoek is een verborgen plekje, waar hij genoeg dekking heeft. Daar heb ik wat takken op elkaar gestapeld zodat kleine beesten daaronder kunnen schuilen. Vervolgens heb ik een egelhuisje gekocht en deze voor een deel gevuld met dor blad. Regelmatig keek ik of daar iets gebeurde. Na ongeveer een maand zag ik dat het huisje tot de nok toe gevuld was met blad. Mijn wens was vervuld: een egel in de tuin. Nu hem nog houden.

Voor de zekerheid heb ik een bakje water (geen melk, dat is slecht voor hem) neergezet en egelvoer gekocht. Het voer zet ik voor in het huisje. Niet buiten het huisje, omdat de katten het dan opeten. Eigenlijk heeft de egel dit voer niet echt nodig, behalve bij droogte, wanneer er weinig te vinden is. De egel is een omnivoor. Hij eet naast slakken, rupsen, kevers etc. ook fruit en zaden. Dat is er genoeg te vinden in mijn tuin. Je kunt trouwens ook kattenbrokken voor hem kopen. In de nazomer en herfst is het wel raadzaam hem bij te voeren zodat hij goed doorvoed de winter in kan. Vanaf eind november tot april gaat hij in winterslaap. Je zult dan merken dat het voer niet meer wordt opgegeten. Mijn egel is ondertussen zo verwend met het egelvoer dat hij de brokken niet meer lust.

Wil je een egel in de tuin hebben, dan geldt de gouden regel die voor alle dieren geldt: er moet een plek zijn om te schuilen, genoeg eten om te overleven en een plek om

zich voort te planten. De tuin moet dan ook aan een aantal eisen voldoen. Hij moet wat slordig zijn met veel kleine verborgen hoekjes waar allerlei half verteerd blad en stokjes liggen waar slakken, rupsen en maden onder kunnen kruipen. Een tuin die keurig opgeruimd is, heeft de egel niets te bieden. Deze geeft geen dekking en er is niet genoeg te eten. Ook voor de voortplanting heeft de egel een rustig plekje nodig.

Als je een geschikte tuin hebt, moeten er nog wel een aantal openingen zijn waar de egel doorheen kan om in en uit de tuin te gaan. Deze opening moet ongeveer 14x14 cm zijn. Mijn tuin was goed afgezet omdat anders de hond er vandoor ging. Het daarvoor gebruikte gaas heb ik op een aantal plaatsen ingeknipt en omgebogen, zodat de egel erdoor kan.

De egel heeft er de vorige winter ingezet, maar heeft toen het huisje verlaten. Toch is hij nog in de tuin. Ik ontdekke namelijk dat hij achter de schuur zit die dient als opslagplaats voor stenen en palen. Ik had hem al een tijdje niet meer gezien, maar het voer in het egelhuisje was wel steeds op. Op een avond hoorde ik wat geritsel in een beschermkooi voor kleinere vogels. Deze kooi weert grote indringers zodat de kleinere vogels er ongestoord kunnen eten. En wat zag ik: de egel zat in de kooi. Hij was door een gat van 7x14 cm gekropen en was het vogelvoer (zaden) aan het opeten!

Zoals alle dieren heeft ook de egel een nuttige functie. Doordat hij allerlei rupsen, slakken en maden eet, draagt hij daarmee bij aan een natuurlijk evenwicht in de tuin. Naast het aangeboden egelvoer zal hij altijd nog zelf op

pad gaan om slakken, rupsen, maden, kevers etc. te vinden. Een egel loopt ongeveer 3 km per nacht. Wil je hem zien dan moet je bij schemering gaan kijken. Een egel is een nachtdier en laat zich overdag niet zien.

Als je een egel in de tuin hebt, hoef je geen insectenverdelgers te gebruiken. Dat scheelt niet alleen in de portemonnee, maar voorkomt ook dat er chemische stoffen in de tuin worden gebruikt die slecht zijn voor vogels, vlinders, bijen, maar ook voor de egel. Immers, hij eet allerlei beestjes die deze gifstoffen in hun lijf kunnen hebben. Door een stapeleffect wordt ook de egel ziek en gaat uiteindelijk vroegtijdig dood.

Ik hoop dat ik je door mijn verhaal heb kunnen verleiden een egel naar de tuin te lokken. Deze kwetsbare beestjes hebben wel wat bescherming nodig. Woon je aan een grote verkeersweg, dan is het niet aan te raden. Hij kan gemakkelijk door het verkeer gedood worden. In Nederland wordt 10% tot 20% van de egels door verkeer gedood.

Tot slot: in elke dierenwinkel kun je egelvoer kopen. Het huisje kun je zelf timmeren. Door te googelen kun je de bouwtekening vinden. Kopen kan natuurlijk ook.

Gravinnebeek?

AUTEUR EN FOTO'S: SANDRA CHRISTIAANS

Om een vervolg te schrijven op mijn bezoek aan de Gravinnebeek van augustus jl. heb ik afgesproken met Bert (van der Saag) om nogmaals op een woensdagochtend bij de Gravinnebeek een kijkje te gaan nemen om te zien hoe ver de beekruimers gekomen zijn met het belemen van de beek.

Helaas gooiden de verscherpte Corona maatregelen roet in het eten. De werkgroep heeft de werkzaamheden aan de beek tijdelijk stil gelegd, dat neemt niet weg dat een wandeling gelukkig altijd nog kan.

Ik ben dan ook gewoon op een doordeweekse dag (op een woensdagochtend) alsnog naar landgoed Molenbeek gegaan om een kijkje bij de Gravinnebeek te nemen. Het was wat vroeg in de ochtend, een beetje mistig en windstil. Er was ook bijna niemand in het bos, wat een rust, geweldig.

Vanaf het Witte Huisje het bos ingelopen. Een stuk voorbij het Kerstensmolentje waar ik goed in de beek kon kijken, zag ik dat diverse delen inmiddels beleemd zijn. Nabij de 'kantine' van de beekruimers (dit is de plek in het bos waar ze koffie drinken) ligt nog een grote hoeveelheid leem langs de beek die nog verwerkt moet gaan worden.

Vanaf de zomer zijn er diverse vrachten leem gebracht. Het plan is om, vanaf de kop gezien, te belemen tot aan de laatste zijtak van de beek. Er zijn een aantal delen van de beek niet beleemd omdat op deze plekken de grote bomen staan die ook veel water nodig hebben en bepaalde delen van de beek die wat lastiger bereikbaar zijn.

De sprengkop, die in het voorjaar nog redelijk water gaf, staat helaas nu droog. Bij navraag aan Bert blijkt dat de kop niet verzand is, maar dat er gewoonweg niet genoeg water is, de grondwaterstand is te laag. Hij vertelt ook dat de Gravinnebeek in het verleden wel vaker moeizaam heeft gestroomd, de kop gaf, ook in het verleden toen de grondwaterstanden veel hoger waren, vaak niet genoeg water.

Bert neemt regelmatig een kijkje bij de beek en heeft geconstateerd dat er toch eigenlijk wel weer wat gedaan moet worden, mogelijk pakken ze binnenkort in tweetallen de werkzaamheden weer op, alles in goed overleg en netjes volgens de richtlijnen.

Schaapskudde?

AUTEUR: SANDRA CHRISTIAANS

Misschien heb je ze al wel zien lopen aan de rand van Eerbeek, aan de Horsterdijk of op de hoek met de Lom-bokweg in Eerbeek. Een grote groep heideschape. Deze grote groep is een deel van de schaapskudde van de Loenermark. Vorig najaar konden we ze ook al een lange periode bewonderen aan de rand van Eerbeek.

Boer Vos heeft zijn weilanden in de winterperiode, wanneer de koeien op stal staan, beschikbaar gesteld aan het GLK voor de schaapskudde. Omdat de nazomer warm is geweest is het gras in de weilanden een lange periode door gegroeid waardoor het eigenlijk te lang is geworden. Maaien, zo laat in het najaar, gebeurt niet meer, dan is begrazen door de schaapskudde een mooie oplossing.

De schaapherder van het Geldersch Landschap heeft uitgelegd dat dit het deel van de schaapskudde is met de drachtige schape, het zijn er zo'n 161. De kudde in zijn geheel bestaat uit ongeveer 215 schape. De overige schape, dat zijn de lammeren die dit jaar geboren zijn en de schape die niet drachtig zijn, lopen elders in de omgeving.

Omdat de boer het land beschikbaar heeft gesteld en de schape daar dag en nacht lopen, hoeft er in de winterperiode niet veel bijgevoerd te worden, dit scheelt uiteraard veel in de kosten. De schape doen het er goed op, het is erg eiwitrijk gras. De afgelopen zomer is het, net zoals het jaar ervoor, erg warm geweest. De schape eten niet graag in de brandende zon waardoor ze eigenlijk te weinig eten, ondanks dat de herder 's ochtends al extra vroeg (vaak al rond 04.00 uur) op pad gaat. Wanneer ze in het vroege voorjaar moeten lammeren zijn ze niet goed op gewicht. Er is dan niet genoeg voeding voor de lammeren, ze blijven dan vaak te klein of redden het soms helemaal niet.

Een tweede belangrijk punt is dat, door de tijdelijke verhuizing van de kudde, de heide op de Loenermark, die nog

herstellende is van de afgelopen jaren met enorme droogte, rust krijgt. De schape eten graag de uitlopers van jonge heide waardoor de heide zich niet goed kan herstellen. Afgelopen zomer is de kudde van de Loenermark ook al een tijdje 'uit logeren' geweest naar de Tongerense heide. Van half juli tot half september hebben de schape in dit heidegebied gelopen. De Tongerense heide is een vochtiger heidegebied waar de schape meer te eten hebben. Ook tijdens deze periode van afwezigheid van de kudde heeft de heide op de Loenermark zich wat kunnen herstellen.

De kudde blijft tot begin volgend jaar in de omgeving lopen, waarna ze weer terug gaan naar de schaapskooi waar rond februari de eerste lammeren geboren zullen worden.

Wanneer de lammeren pas geboren zijn is het voor de schaapherder wel extra oppassen omdat de opgroeiende lammeren mogelijk last kunnen krijgen van 'Het Bloed' (Clostridium). Dit is een soort eiwitvergiftiging, omdat de ooiën (moederschape) in de winterperiode in de eiwitrijke weilanden hebben gelopen. De bacterie komt als normale darmbewoner bij alle schape voor maar kan zich enorm vermenigvuldigen als het in de darmen opeens grotere hoeveelheden eiwit of koolhydraten aangeboden krijgt. Vaak lopen eenling-lammeren die veel melk van de moeder krijgen, risico. De gifstoffen die vrij komen omdat de bacterie zo explosief groeit, komen direct in het bloed van de lammeren en kunnen daar binnen een paar uur zoveel schade aan richten dat het lam binnen enkele uren en zonder verdere verschijnselen doodgaat.

Er is een goed vaccin met antistoffen beschikbaar. De schaapherder maakt hiervan gebruik en ent de lammeren hiermee om ze op deze manier te beschermen.

Het heideschaap is halverwege de 19e eeuw bijna geheel verdwenen geweest van de Veluwe. Deze schape werden vooral om de mest gehouden. Voor het vlees of de wol zijn ze minder geschikt. Door de opkomst van de kunstmest verdween de noodzaak van stalmest. In de jaren vijftig kwam het Veluws Heideschaap weer onder de aandacht om heide te onderhouden voor natuurbehoud. Het is gelukkig gelukt om het schaap weer terug te fokken.

Is de haas nu het haasje?

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG. FOTOS: MARIJKE KEMPS

Ze kwamen me op een van mijn wandelingen tegemoet gelopen. Een wat oudere man en vrouw stapten stevig door. Toen ze mij naderden hield de man de pas in en ik merkte dat hij me wilde aanspreken. “Heb je nog hazen gezien?” was zijn vraag. Ik antwoorde negatief. “Ik ook niet, helaas”, zei hij met duidelijk spijt en ongenoegen in zijn stem. “Weet je ook hoe dat komt?” was zijn volgende vraag. Ik kon merken dat hij het antwoord wel wist en mij dat graag zou vertellen. Hoewel ik het antwoord ook wel kende, aarzelde ik om hem de gelegenheid te geven zijn kennis te spuien. (Als gids vind ik het zelf ook altijd leuk anderen wat te vertellen.) “Nou, kijk maar eens om je heen, afgezien van een klein stukje bos, alleen maar saaie grasvelden..., niet goed voor hazen.”

We liepen op dat moment door een laan aan de rand van een bosperceel. Aan de andere kant van de laan lag een groot grasveld met verderop een weg en een spoorlijn met goed onderhouden, dus kale, bermen. Inderdaad, vanwege de geringe beschuttingsmogelijkheden en het heel eenzijdige voedselaanbod, geen goede omgeving voor hazen.

De man wilde mij nog veel meer vertellen. “Vroeger ging ik als drijver regelmatig met jagers mee op hazenjacht en dat kon toen ook nog, er waren er genoeg. Maar ik zag dat het steeds minder werd en de laatste jaren als drijver begon ik mijn taak minder serieus te nemen en verzuimde ik wel eens heel bewust een haas op te jagen als ik er een zag liggen. Nu doe ik dat allemaal helemaal niet meer: de

haas moet beschermd worden”. Uit het vervolg van het gesprek kon ik opmaken dat hij oprecht de hazen miste en zeker niet alleen om er op te jagen. Duidelijk werd mij ook dat deze man een kenner was, een deskundige op het gebied van klein wild.

Of de man nu uit eigenbelang sprak of niet, zeker is dat hij niet de enige is die zich grote zorgen maakt over de achteruitgang van het hazenbestand. Volgens de Nederlandse zoogdierenvereniging hebben inventarisaties aangetoond dat sinds de jaren 50 van de vorige eeuw, de populaties hazen en konijnen met meer dan 60 procent zijn afgenomen! Voor konijnen geldt een achteruitgang van 38 procent in de laatste tien jaar en voor hazen is dit 25 procent in diezelfde periode. Daarom zijn deze dieren aan de Rode Lijst van bedreigde zoogdieren toegevoegd. Zoogdieren op deze lijst moeten in Nederland beschermd worden. Helaas staan twee van deze bedreigde zoogdiersoorten (ook) op de wildlijst hetgeen betekent dat ze (zonder ont-heffing of vastgesteld faunabeheerplan) bejaagd mogen worden. De jagers waren er dan ook als de kippen bij om de cijfers in de rapporten van de zoogdierenvereniging in twijfel te trekken.

Uit de nieuwe Rode Lijst blijkt dat vooral zoogdieren in agrarisch gebied het moeilijk hebben: de ‘boerenland-zoogdieren’. Elf van zestien meest bedreigde soorten in Nederland leven in dit gebied. Behalve met het konijn en de haas gaat het ook slecht met onder meer de bunzing, de hermelijn en de eikelmuis. De achteruitgang wordt vooral toegeschreven aan veranderingen in het landschap. Door de intensivering en schaalvergroting in de landbouw zijn er minder kruidenrijke randen langs de agrarische percelen en minder houtwallen. Er zijn ook minder overhoekjes en de weilanden zijn een monocultuur zoals die meneer hierboven ook al zei. Hazen hebben behoefte aan kruidenrijke gebieden om veelzijdig voedsel binnen te krijgen en ruw terrein en hobbelig weiland zorgen bovendien voor goede dekking. Klaver en paardenbloemen maar zeker ook landbouwgewassen als bieten, wortels en granen behoren tot het favoriete voedsel van de haas. De haas wordt nu gedwongen zich te voeden met stikstofrijke weilandgrassen en akkergewassen, terwijl hij ingesteld is op gevarieerd, stikstofarm voedsel.

Er zijn ook nog andere factoren die op de stand van hazen van invloed zijn. Zo worden pasgeboren hazen gedood door maaiwerkzaamheden. Om de sterfte onder hazen door landbouwmachines te voorkomen gebruiken veel boeren tegenwoordig ‘wildredders’ (uitstekende stangen met kettingen) aan de zijkanten van de machines. Een andere factor is de jacht. Omdat hazen schade kunnen veroorzaken aan land- en tuinbouwgewassen, mogen ze bejaagd worden. Volgens de zoogdierenvereniging wordt de stand van de haas niet echt verminderd als slechts de helft van het aantal hazen in een gebied wordt geschoten. De indruk bestaat echter dat hier en daar veel meer wordt afgeschoten en dan heeft dat wel degelijk invloed!

Ten slotte vallen er ook nog slachtoffers in het verkeer en dat is met name het geval in de zogenaamde ‘rammeltijd’.

Hazen leven meestal solitair maar in de paartijd (rammeltijd) ook wel in groepjes. Als in het voorjaar hazen door het veld rennen, is het voorste dier meestal een loopse moerhaas (vrouwje) met enkele rammen (mannetjes) die achter haar aan zitten. In de paartijd vechten hazen hevig waarbij ze als bokkers tegenover elkaar staan en flinke klappen uitdelen. Het kan dan gaan om mannen die om een vrouwje vechten, maar... ook om een vrouw die een mannetje van zich af houdt.

De bronsttijd van de hazen begint al in februari en duurt tot augustus of september. Na een draagtijd van zes weken worden de jonge haasjes geboren. Die verlaten al na een paar dagen de geboorteplek maar keren daar elke dag, drie kwartier na zonsondergang, weer terug. De moeder komt een kwartiertje later om hen te zogen, totdat ze ongeveer een maand oud zijn. Hoewel één moeder in vier nesten per jaar gemiddeld elf jongen werpt blijven er vaak maar twee tot vier in leven.

Hazen bewonen geen holen zoals konijnen dat doen maar maken ‘legers’. Dit zijn ondiepe uithollingen van 10 tot 20 centimeter diep en 25 centimeter lang. Hazen liggen met hun achterlijf in het diepste deel.

Hopelijk kan de sterke achteruitgang van de hazenpopulatie nog gestuit worden met eenieder's verstandige en bereidwillige medewerking en zal de beschermde status die zijn plek op de Rode Lijst rechtvaardigt, ook echt gerespecteerd worden.

Want zeg nou eerlijk: wie wil er niet genieten van die dol-drieste achtervolgingstaferelen van de rammelaars en de soms stevige boksegevechten? De tijd van deze rituelen dient zich nu, in februari, al aan en duurt nog tot in de zomer. Alle tijd voor hopelijk veel rammelplezier.

Een Limburgse techneut op de Veluwe

AUTEUR: LAMBERT KOUWENBERG

Toen Jos Limburg verruilde voor de Veluwe heeft hij dat aan zijn verbaasde Limburgse vrienden en familie moeten uitleggen. Zij begrepen niet hoe je het mooie, heuvelachtige Limburg met de hoogste berg van Nederland, kon verlaten voor een plek op de “platte” Veluwe. Jos heeft hen uitgenodigd om zelf te komen ervaren dat zijn nieuwe woonomgeving wellicht nog heuvelachtiger is dan Limburg met zelfs op de Posbank veel heuse haarspeldbochten. Daar kan de Couberg niet aan tippen!

Jos Rouland is al vier jaar de voorzitter van onze IVN-afdeling Eerbeek e.o. Dat is ongeveer net zo lang als zijn IVN lidmaatschap bestaat. Het is echter niet zo dat hij eerder helemaal geen belangstelling had voor het werk van het IVN en dat hij ‘noodgedwongen’ lid is geworden. Jos kent IVN Eerbeek al heel lang via zijn vrouw Mieke die al meer dan 30 jaar donateur is. Jos zelf heeft zich, zonder lid te zijn, inmiddels al 8 jaar ingezet voor de werkgroep VENEL (Vrijwillig Educatief Natuur- En Landschapsonderhoud) ook wel de ‘knotgroep’ genoemd. Hij is momenteel zelfs de coördinator van deze werkgroep.

Vierenveertig jaar geleden zijn Jos en Mieke in Eerbeek komen wonen na een ‘zwerftocht’ van 6 jaar over de Veluwe waarbij ze eerst in Elspeet en later in Apeldoorn woonden. Ze hebben samen drie dochters grootgebracht die inmiddels uitgevlogen zijn maar dicht bij huis zijn gebleven (Eerbeek en Arnhem). Ook zij hebben het in de prachtige, bosrijke omgeving van Eerbeek goed naar hun zin. Jos is nu de trotse opa van twee kleindochters.

Jos gaat met plezier de natuur in, lopend dan wel fietsend, maar daartoe is hij eigenlijk pas sinds zijn pensionering echt in de gelegenheid. Het is ook pas sinds dat moment dat hij actief wat in de natuur wilde gaan doen. Via ‘Mister IVN’, wijlen Gerard Bosch, die Jos als plaatsgenoot al heel lang kende, is hij (zijdelings) betrokken geraakt bij onze IVN afdeling als lid van de knotgroep. Niet gehinderd door al te veel kennis van flora en fauna maar met een frisse dosis praktische energie beleeft hij nog altijd veel plezier aan het ‘handen uit de mouwen steken’ en op zijn tijd gezellig koffie drinken met de collega’s van de VENEL-groep. Momenteel is hij met hart en ziel betrokken bij de Gravinnebeek. Het weer laten stromen van het water in deze beek lijkt een levenswerk zonder einde. Er worden regelmatig successen geboekt waarop men zeer trots mag zijn. Soms worden de goede resultaten echter weer teniet gedaan door de wilde zwijnen, bladval en grote droogte. Maar zo blijf je wel bezig en ‘van de straat’.

Ook als lid van de knotgroep brengt Jos met zijn maten regelmatig wat geld in de afdelingskas om onder andere de kosten van dit Groene Blad te kunnen financieren.

Jos heeft zoals gezegd geen specifieke kennis van de natuur en heeft ook nooit een gidsencursus gevolgd. Mede daarom maar ook uit hoofde van zijn functie als voorzitter, gaat hij dan ook graag mee met excursies die door de afdeling worden verzorgd. Maar Jos is en blijft op de eerste plaats toch de techneut die zich duidelijk in zijn element voelt als hij kan vertellen over de techniek die in heel zijn beroepsleven de hoofdrol heeft gespeeld.

Jos is geboren en getogen in het dorp Spaubeek even ten zuiden van Geleen in Zuid-Limburg. Hij volgde daar de ‘Lagere School’, waarvan hij zich alleen kan herinneren dat hij graag boeken las. Na de basisschool ging hij naar de HBS (Sint Michiellyceum) in Geleen. Hij was goed in de exacte vakken; met name wiskunde en biologie hadden zijn belangstelling. In die tijd had hij ook een herbarium en vond hij planten determineren leuk. Jos behaalde het diploma voor HBS-B en koos voor een universitaire studie in de techniek omdat hij ‘graag wilde weten hoe dingen werken’. Hij heeft getwijfeld tussen werktuigbouwkunde en elektrotechniek maar vanwege de in die tijd enorme ontwikkelingen in de elektronica (1965 begin van het computertijdperk) werd het de elektrotechniek. De studie aan de TU Eindhoven verliep voorspoedig en hij studeerde af in de digitale techniek.

Als Jos begint te vertellen over de status van de computer in die tijd (voor één computer had je nog zowat een fa-

briekshal nodig) en allerlei technische problemen die daarbij moesten worden opgelost, duizelt mij als alpha-man al na een paar zinnen. Ik kan mij echter heel goed voorstellen dat Jos de geïnteresseerde toehoorder met enige kennis van de materie, heel goed kan uitleggen hoe de vork in de steel zit en anderen ook enthousiast kan maken zich hier verder in te verdiepen. Dat is later ook wel gebleken; hij kreeg goede beoordelingen van de studenten.

Direct na zijn studie kon hij een baan krijgen bij Philips in Apeldoorn en ging hij samen met Mieke in een vakantiehuisje wonen in Elspeet, midden op de Veluwe. Hij leerde toen goed de schoonheid van de omgeving kennen omdat hij in de zomer dagelijks door de Kroondomeinen op de fiets naar het werk ging. 's Winters was die afstand (ongeveer 25 km) te groot vanwege de dikke jas die dan aan moest.

Bij Philips werkte Jos 11 jaar. Hij had toen genoeg gekregen van het uitvoerende werk bij dit bedrijf, wilde wat anders en had zijn oog laten vallen op een baan als docent om jonge mensen wat bij te brengen over de digitale en microprocesstechniek, een sector die hem mateloos boeide. Tot aan zijn pensioen werkte hij als docent aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen (HAN) te Arnhem in de digitale techniek. Jos verrichtte hier pionierswerk. Hij heeft de richting van onderaf opgebouwd en vormgegeven en kon er zo volledig zijn eigen draai aan geven. Hij ontwikkelde de lesmethodes en schreef er in de loop der tijd zes studieboeken voor. Dat Jos niet alleen een sterke exacte aanleg heeft maar ook heel goed met de taal uit de voeten kan, is ook al gebleken uit artikelen van zijn hand in het Groene Blad. De studieboeken die hij schreef zijn als blijvende herinnering verhuisd naar boven. Sinds zijn pensionering houdt hij zich immers nauwelijks nog met techniek bezig en de inhoud van de boeken is natuurlijk geenszins actueel meer. In de 31 jaar dat Jos in Arnhem werkte, fietste hij wel vrijwel elke dag, zomer en winter door de Imbosch en het Rozendaalse Veld naar zijn werk. Het is een schitterende route waar vrijwel elke dag wild te zien was.

Jos heeft zich nu toegelegd op wandelen, fietsen, natuurfotografie en natuurlijk zijn werkzaamheden bij de VENEL-groep. Hij vond het geen probleem om zich aan te bieden voor het voorzitterschap van de IVN-afdeling omdat hij vanuit zijn ervaring bij een dansgroep in Apeldoorn en het Centraal Antennesysteem rond de Boerhaavelaan wist dat het regelen hem wel ligt. Ook omdat het hem, zeker in vergelijking met andere bestuursfuncties, niet al te veel werk leek. Dat bleek achteraf, door de ontwikkelingen in het landelijke IVN, echter toch iets meer dan verwacht. Jos is nu gericht op genieten en in dit verband haalt hij aan dat hij in een goede, gezellige buurt woont. Samen met zijn buurman Bert (van der Saag) heeft hij onder andere jaren geleden het initiatief genomen om elk jaar een buurtfeest te organiseren.

Jos kan zeer genieten van het buiten zijn, in de natuur en vindt zich bevoorrecht dat hij op de Veluwe mag verblijven, een omgeving die hij nog veel mooier vindt dan

Zuid-Limburg. Hij heeft vele favoriete plekken. Zo spreekt de Loenermark hem zeer aan en dan vooral het gedeelte vanaf de Groenendaalseweg omhoog richting het huisje van Van Ark. Maar ook de Empese en Tondense Heide, het Beekberger Woud, het Herikhuizerveld en natuurlijk Landgoed de Molenbeek (met de Gravinnebeek), vindt Jos heel aantrekkelijk.

Jos lijkt momenteel een heel tevreden man die zich niet gauw druk maakt en zich ook niet al te snel ergert. Zelfs met de coronatijd kan hij leven hoewel hij graag zou willen dat er weer meer activiteiten zoals de excursies zouden kunnen doorgaan. Jos is ook niet echt somber over de toekomst van onze IVN afdeling. Hij zou het echter wel prettig vinden als er wat meer jonge aanwas zou komen en er een werkgroep jeugd zou kunnen worden gestart. Een verregaande samenwerking met afdeling Zutphen, die wel allerlei jeugdactiviteiten organiseren, vindt Jos toch wat lastig omdat Zutphen "te ver weg ligt". Hij wil zich, in zijn inmiddels tweede termijn als voorzitter, wel beijveren om binnen de eigen gelederen jeugdactiviteiten te entameren. Jos denkt daarbij bijvoorbeeld aan schoonmaakwerkzaamheden in de natuur (bijvoorbeeld Webersbos) waarbij leden en vooral kinderen ingeschakeld kunnen worden. Weer als IVN afdeling cursussen gaan geven (ook aan jeugd en op scholen) zou eveneens een initiatief kunnen zijn. Evenals het nieuw leven inblazen van de slootjesdagen/modderdag, Nacht van de Nacht, bomenplant acties enz.

Hiervoor heb je echter wel mensen nodig die de kar kunnen trekken en die willen samenwerken. In dit opzicht is er toch nog een punt waaraan Jos zich stoort: de drukte die mensen kunnen maken over het actief zijn op elkaars 'werkgebied' als het gaat om IVN afdelingen en het tumult van fanatieke natuur- en dierenbeschermers c.q. -activisten over het al of niet bejagen van groot wild zoals in de Oostvaardersplassen. Jos heeft niets tegen de jacht tenzij het om plezierjacht gaat onder het mom van natuurbescherming of verkeersveiligheid.

Aan het einde van ons gesprek dank ik Jos en Mieke voor de gastvrijheid en uitgebreide en openhartige verhalen. In het weggaan kijk ik nog even de achtertuin in.

In die tuin is er aandacht voor bloemen en planten, nestgelegenheid voor vogels en in deze wintertijd voor de voedselvoorziening van de vogels. Maar een belangrijk onderdeel is ook de vijver in twee etages met een waterval! Hier toont zich toch ook weer de technicus in Jos die deze constructie zelf heeft ontworpen en gemaakt.

Naam: Jos Rouland
Woonplaats: Eerbeek, Boerhaavelaan 105
Geboorteplaats: Spaubeek (L)
Basisschool te: Spaubeek
Voortgezet onderwijs: HBS-B te Geleen
Beroepsonderwijs: Technische Universiteit Eindhoven richting elektrotechniek, afgestudeerd in Digitale Techniek
IVN lid sinds: 2016 Daarnaast Lid van Natuurmonumenten (al 47 jaar) en (sinds een paar jaar) van Geldersch Landschap en Kasteelen
Bij IVN: Voorzitter van de afdeling Eerbeek e.o. en coördinator VENEL-groep
Hobby's: Natuurfotografie, wandelen, klussen (schilderen, bestraten, snoeien), werken in de natuur (vrijwilliger bij Natuurmonumenten en VENEL)

Boekentip

GROENE GENADE. VERHALEN VAN TUINMAN JAN GRAAFLAND

Jan Graafland is al ruim 20 jaar de tuinman van de Weledatuin met medicinale planten en bijenvolken in Zoetermeer. Hij tuiniert op biodynamische wijze en de brandnetel is hem net zo lief als de zonnebloem. Hij geeft rondleidingen door die tuin en geeft cursussen en lezingen aan geïnteresseerden. De vele verhalen en wetenswaardigheden zijn in dit boek gebundeld. Zijn dochter Nina heeft de planten en dieren getekend waarover Jan met veel passie vertelt.

Het is een prettig leesbaar boek, humorvol en af en toe licht filosofisch, over meer dan alleen planten. De tuinman heeft een grote liefde voor alle verschijnselen van de natuur en gaat er vervolgens liefdevol maar soms ook onverbiddelijk mee om.

Het is een heel leerzaam boek maar leest zeker niet als een studieboek of naslagwerk. Aantrekkelijk voor iedereen die van tuinieren houdt en iedereen die er graag wat over hoort.

Uitgave van:
Uitgeverij Christoffor,
Zeist 2020

Klimaat versus biodiversiteit

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

Dit is echt een rare tegenstelling. Of je moet kiezen welke crisis als eerste aangepakt kan worden, de klimaatcrisis of de biodiversiteitscrisis. Het is niet de een of de ander, maar beide gelijktijdig aanpakken. Beschermen en herstellen van biodiversiteit is net zo belangrijk voor het voortbestaan van het leven als het tegengaan van de opwarming van de aarde. Sterker nog, deze twee zijn met elkaar verbonden en kunnen elkaar positief dan wel negatief versterken. Dus gunstige ontwikkelingen op het gebied van energietransitie zullen biodiversiteit ten goede komen en een veerkrachtige biodiversiteit komt het klimaat ten goede.

Vanuit landschap, energie-efficiëntie en netbeheer verdient het de voorkeur om energieparken met wind en zon te ontwikkelen. Een bovenregionale aanpak is daarbij nodig. Als dit bij afzonderlijke gemeenten wordt neergelegd, zijn zonneparken binnen enkele jaren als suikerkorrels over Nederland uitgestrooid. Dat is te voorkomen als provinciale overheden hierin gezamenlijk gaan optrekken.

Dit alles veroorzaakt spanningen tussen de noodzaak voor duurzame energieopwekking enerzijds en bescherming van de natuur anderzijds.

Onlangs werd dit nog eens duidelijk in onze gemeente. De voor- en tegenstanders buitelen over elkaar heen. Het college van burgemeester en wethouders van Brummen is voor een zonnepark en de initiatiefnemer natuurlijk ook. Een compromis is dan ook lastig te vinden. Wel of geen zonnepark, dat lijkt de vraag. Want dat Brummen moet verduurzamen, daar zijn we het met zijn allen wel over eens.

Hierbij treedt het NIMBY-effect op (Not-In-My-Back-Yard, niet in mijn achtertuin). Dit is een begrip uit de ruimtelijke ordening om aan te duiden dat veel mensen wel gebruik willen maken van schone voorzieningen, maar er geen hinder van willen ondervinden. Bijna iedereen is overtuigd van het nut van schone energie, maar een grote windmolen in de buurt gaat het niet worden. Dit geldt ook voor bijv. zonneparken.

Allerlei beschermde dieren en zeldzame soorten worden er vaak bij gehaald om de bouw van dergelijke energieparken te stoppen of te stagneren. Het grote voorbeeld uit de buurt is de steenuil in Laag-Soeren. Mede door de aanwezigheid van deze vogel is de nieuwbouw in Laag-Soeren, meerdere jaren uitgesteld.

Ik zeg niet dat ik voor of tegen deze beslissingen ben, maar door mijn hobby word ik weleens gevraagd om een vleermuisinventarisatie te doen met een gunstige uitslag voor de belanghebbende en niet zelden wordt er dan aangegeven dat het voor een goede zaak is. Nog erger, ze willen dan plotseling lid worden van de 'Vleermuisvereniging Gelderland'. Je geloofwaardigheid als natuurvorser krijgt een knauw als je op bovenstaande ingaat, hoe goed het doel soms is. Voor zover mij bekend kwamen dit soort praktijken gelukkig niet in Hall voor.

Ook ik heb er soms best problemen mee, maar we zullen bij dergelijke problemen naar de langere termijn moeten kijken en gezamenlijk tot een oplossing moeten komen. Helaas konden in Brummen (Hall) de partijen het niet eens worden en moest de Raad van State beslissen.

De omwonenden konden hun standpunten toelichten tijdens een zitting bij de Raad van State op 10 november vorig jaar (2020). In de uitspraak laat de Raad van State weten dat er voldoende onderzoek is gedaan naar flora en fauna. Ook zijn omwonenden voldoende bij het plan betrokken. De Raad van State zet hierbij het licht op groen voor het zonnepark in Hall.

Neushoornkevers

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

De neushoornkever is een van onze grootste inheemse kevers en nog zeldzaam ook. In de gemeente Brummen was er maar één waarneming het laatste jaar. En nu in een keer 38 larven en 12 poppen bij tuinbedrijf Meeuwis de Vries, in een composthoop.

IVN Eerbeek ontving een mailtje dat er hoogstwaarschijnlijk larven van neushoornkevers in de composthoop van het tuinbedrijf zaten. Omdat de compost in het najaar verwerkt wordt en de keverlarven dit niet zouden overleven, had een betrokken medewerker contact met IVN Eerbeek gezocht.

Op een maandagmiddag is de composthoop met een machine omgezet en zijn er samen ca. 50 larven/poppen van de ondergang gered. Gelukkig beschikken wij bij natuurtuin 'Harmanahof' in Loenen over enkele composthoven zodat we de keverlarven daar konden onderbrengen.

De neushoornkever dankt zijn naam aan de relatief grote hoornachtige stekel op de kop van de mannetjes. Deze verharde 'hoorn' wordt gebruikt om concurrenten omver te duwen en dient niet ter verdediging.

De voortplantingstijd van de neushoornkever loopt van juni tot augustus, dan wordt de kever ook het vaakst waargenomen. Op warme zomernachten vliegt het mannetje uit op zoek naar een vrouwtje. Als hij een vrouwtje heeft gevonden, worden andere mannetjes verjaagd door ze met het krachtige lichaam en die hoorn dus, op de rug te duwen, waarna ze weerloos zijn.

Kort na de paring zet het vrouwtje de eitjes af. Deze zijn wit, rond en enkele millimeters in doorsnede. De eitjes worden afgezet op de bodem van een hoop rottend, plantaardig materiaal.

De ontwikkeling van de larve is afhankelijk van de omgeving en duurt ongeveer drie tot vijf jaar. De larve groeit in stapjes, waarbij het lichaam vervelt en na elke vervelling groter wordt. De larve kent in totaal drie stadia. Als de larve net uit het ei is gekropen is deze slechts enkele millimeters lang, maar kan een uiteindelijke lengte van zo'n 12 centimeter bereiken.

Als de larve volledig is ontwikkeld, vindt de verpopping plaats. Aan de oranje pop is al te zien of het een vrouwtje of mannetje wordt. De volwassen kevers leven maar enkele weken. Eigenlijk slechts de tijd die voor de voortplanting van de soort nodig is.

Vrienden van IVN Eerbeek

AUTEUR: HERMAN HESKAMP

De papieren uitgave van Het Groene Blad is vorig jaar opnieuw mogelijk gemaakt door de bijdragen van de 'Vrienden van IVN Eerbeek'.

Veel IVN-afdelingen zijn noodgedwongen overgestapt op een digitale uitgave of op een soort digitale nieuwsbrief. Gelukkig lukt het ons nog om een gedrukt verenigingsblad uit te geven, met dank aan de volgende Vrienden (in willekeurige volgorde):

De Ruijter installatietechniek, Eerbeek

Konijnenberg Bos en Groen, Eerbeek

Veco Precision, Eerbeek

Jumbo Supermarkt, Eerbeek

Tandartsenpraktijk, Loenen

Bibliotheek Brummen/Eerbeek

Restaurant - Grand Café De Korenmolen, Eerbeek

Engelenburg Golf & Country Club, Brummen

Industriewater Eerbeek B.V.

Mevrouw Ruijgrok Landgoed 'De Molenbeek', Eerbeek

eXito Beekbergen B.V.

Fam. de Vries

Zij hebben allen het certificaat 'Vriend van IVN Eerbeek' ontvangen.

Dit certificaat geeft recht op;

- Viermaal per jaar het 'Het Groene Blad'.
- Gratis deelname aan activiteiten van IVN Eerbeek e.o.
- Een gratis excursie of presentatie per jaar.

Iedereen kan 'Vriend' worden bij een donatie van minimaal 48 euro per jaar.

INDIEN ONBESTELBAAR: H. HESKAMP - T HAAGJE 12 - 6961 GM EERBEEK

Ook dit keer geen agenda. IVN Eerbeek e.o. ligt stil tot eind februari wat publieke activiteiten betreft. Andere natuurorganisaties worstelen ook met een datum voor hun activiteiten en in de wandelgangen hoor je 24 april (begin meivakantie) als streefdatum om weer actief te worden.

Toch actief te blijven? Ga eens op zoek naar de wintertwijgen!

Winterknoppen

